

De verkliga frågorna om äktenskapet

mellan kristna

En antologi

De verkliga frågorna om äktenskapet

mellan kristna

En antologi

(Texterna i antologin har tidigare publicerats *med kyrkligt tillstånd* 13 okt AD 2011; reviderad version januari 2018; andra utgåva 2021, översättning av Göran Fäldt och text av Göran Fäldt; förordet från 2011 är detsamma som för 2021).

Imprimatur Biskop + Anders Arborelius 2021-01-28

ISBN 978-91-519-8396-7

Förord

Den här antologin av texter om äktenskapet analyserar först äktenskapets väsen och natur, för sedan ett resonemang om kristna makars skyldighet mot Skaparen att försöka ha barn men också om skälen för och emot att ha ett större eller mindre antal barn i familjen. Ett kapitel förklarar varför den sexuella avhållsamheten inte är identiskt med kyskhetens dygd och på vilket sätt denna dygd kan samverka med andra själsliga dygder som steg för steg drar människan in i ett sakramentalt mysterium. Texterna talar om uppfostran till kristen äktenskapssyn i den offentliga skolan och i hemmet och om äktenskapet som en verklig kallelse från Gud. Äktenskapet leder i allmänhet till familjegemenskap som fungerar som en fortlöpande skola i livskunskap. Här är Gud närvarande och verksam. De gifta paren växer genom ofrånkomliga prövningar till en meningsfullhet de inte helt kunnat förutse den gång de samtyckte till kärlekens alla rättigheter och skyldigheter. Texterna är skrivna av personer med djup insikt i Kyrkans undervisning och lång pastoral erfarenhet. En del av texterna skulle inte ha kunnat skrivas utan djup erfarenhet av det äktenskapliga livet. De talar om äktenskapets verkliga mysterium, dess skönhet och befriande moraliska intimitet.

Göran Fäldt

Ordförande i Katolska Utskottet för Äktenskap och Familj

Innehåll

Kapitel 1 - 6

1 Fyra lärosatser om det kristna äktenskapet, George Woodall	sid
2 Den moraliska användningen av naturlig familjeplanering, Janet E Smith	sid
3 Att älska kyskheten, Servais Th. Pincaers op	sid
4 Till familjens försvar – ett PM för troende, Göran Fäldt	sid
5 Försvarslinjer för evangeliet i familjen – helighetens förebilder	sid
6 Hur talar vi med våra barn? - En predikan i församlingen	sid

Kapitel 1

Fyra lärosatser om det kristna äktenskapet

av

George Woodall

Äktenskaplig kärlek är för det första mänsklig

Äktenskaplig kärlek är för det första *mänsklig*, därför att det inte är fråga om enbart impulser, naturliga drifter och lidelser (jfr § 8) utan handlingar av fri vilja som är inriktade på att hålla ut genom vardagslivets glädjeämnen och sorger

och som värnar sitt eget växande. Det kan inte betraktas utifrån ett enda perspektiv (biologiskt, sociologiskt, psykologiskt, tankeförmåga eller andlighet), utan som ett sammanhängande helt (§ 7). Erotisk lockelse, sexuella impulser och lidelser för sin egen skull räcker inte för att konstituera "kärleken", särskilt inte "äktenskaplig kärlek", en sanning som troende kristna och alla själva kan förstå är sann, särskilt när man tänker på det ofta förekommande utnyttjandet, bristen på omtanke, åsidosättandet av den andres värdighet och själviskt manipulerande vid mänskliga sexuella kontakter. Fastän sådana handlingar skulle vara mänskliga handlingar i den meningen att det utförs medvetet och avsiktligt, och av det skälet kunna värderas moraliskt (som moraliskt felaktigt), så är de inte riktiga mänskliga kärlekshandlingar, utan dessas fullständiga motsats. Äktenskapet och den äktenskapliga akten innebär ömsesidigt självutgivande kärlek med respekt för att personerna är involverade som personer. Som Konciliet hade påpekat:

"... denna kärlek är i högsta grad mänsklig eftersom den går från den ena människan till den andra i kraft av en vilja och en känsla som spontant innesluter hela personens väl. ... den berikar dem och ger dem en speciell värdighet som den äktenskapliga kärlekens beståndsdelar och tecken (*Gaudium et Spes*, n:r 49)".

S:t Paulus VI: s sammanfattning av denna tydligt mänskliga kärlek ger honom anledning att tillägga att äktenskapet, så som Konciliet och Kyrkans hävdvunna undervisning säger, skall vara uthålligt och växa. Med andra ord behandlas inte människor på rätt sätt som människor, när de använder varandra sexuellt vid tillfälliga kontakter. Uthållighet betyder att kärlek i äktenskapet är en kärlek som strävar efter att bestå. I detta strävande bemödar sig makarna om det goda för varandra som befrämjar deras fulländning. Det innebär att makarna engagerar sig ömsesidigt för varandras hälsa, lycka, önskemål och bekymmer. Att de måste växa tillsammans och vara en själ och ett hjärta är inte bara idealism; livet tillsammans måste accepteras med dess svårigheter eller sorger likaväl som under lyckliga tider. Det antyder snarare att kärleken, i det här fallet den äktenskapliga kärleken, tenderar att växa och blomstra av naturen; eftersom det inte sker automatiskt av sig självt, och än mindre när man bjuder motstånd, innebär det ett moraliskt ansvar att anstränga sig för att ge näring åt denna kärlek i det som S:t Paulus VI brukade kalla dess "förenande betydelse", den betydelse kärleken har av naturen att allt djupare förena paret inbördes med varandra.

Äktenskapet är fullhet

För det andra är äktenskapet en *fullhet*. Äktenskaplig kärlek går ut på vänskap, som vi alla behöver i livet och som på många sätt håller oss uppe, men det är en särskild typ av kärlek i den meningen att allt måste delas helhjärtat. Detta typiska drag i relationen man och hustru är det som särskiljer den från andra typer av vänskap och andra typer av relationer. Naturligtvis kan den ena maken göra vissa saker men inte andra, eftersom alla människor har olika förmågor och svagheter, men den äktenskapliga kärleken innebär i princip, och så långt det går också i praktiken, att de inte längre lever var och en på sitt håll utan lever ett liv tillsammans (det som Konciliet har kallat "en intim gemenskap i liv och kärlek", ibid n:r 48) och delar på allt. Tillägget att makarna inte i onödan ska göra några "orättvisa undantag" eller "eftertrakta egen bekvämlighet" tar i beaktande det som just sagts om var och ens olika kapacitet. Dock betyder det i allmänhet att de bör ha ekonomi och tillgångar ihop och inte principiellt ha skilda bankkonton eller hemlighålla väsentligheter eller beslut för varandra, undantaget sådana ovanligare förhållanden, där en av makarna ständigt visar sig ha svårt för att sköta sin ekonomi och den andra måste lägga undan för att klara av räkningar, men hela tiden med tanke på att familjen som familj vinner på det och inte för privata eller egoistiska ändamål. Beslut bör vara gemensamma och byggas upp genom ärlig diskussion. Det är inte nödvändigtvis fel att få saker och ting att passa en själv, men den som är gift och gör det till en vana ser i så fall mer till sitt egenintresse och försummar egoistiskt sin make eller maka och skadar sin familj.

Kärleken i sin fullhet betyder att älska den andre för hans eller hennes egen skull och inte för vad man kan få ut av honom eller henne (§ 8, 3). Maken eller maken är som person värdefull i sig själv och kan inte bara reduceras till ett medel för att uppnå något annat gott. Naturligtvis önskar den som gifter sig mycket som är bra och nyttigt och vill bli lycklig i sitt äktenskap. Han eller hon tänker precis så att det är genom att gifta sig med en viss person av det andra könet som de kan få den lycka de söker. Kärleken är i den meningen inte bara orienterad mot den andre eller altruistisk ("amor

benevolentiae” eller ”agape”) utan varje brud och brudgum längtar också efter det som bara denna kärlek kan ge (”amor concupiscentiae” eller ”eros” (jfr Benedict XVI, *Deus caritas est*, 2005). Ändå måste man säga att kärleken faktiskt är altruistisk, osjälvisk, och måste vara det, på så sätt att det är det som är gott för den andre, som man alltid måste försöka upptäcka som man eller hustru, och på samma sätt när det gäller barnen. Under årens lopp måste man ha viljan att offra, offra mycket, för den man älskar. Därför är det alltid viktigt att vara realistisk, och idealistisk, när man förbereder sig för äktenskap och till slut bestämmer sig för att gifta sig. Man får inte fästa sig bara vid de drag hos den andre, som man lätt tycker om. Lika viktigt är det att förstå det som kan irritera hos den andre och kunna väga för och emot. I de fall när ett par verkligen älskar varandra vilar deras kärlek inte på illusioner eller brist på självkunskap utan är en kärlek till personen sådan han eller hon faktiskt är, trots svårigheter eller karaktärsbrister som alltid finns hos människan. Man är inte ovetande om dem och man nonchalerar dem inte. I andra fall, när någon uppvaktar en tilltänkt brud – eller brudgum – och ger prov på att vara mycket oansvarig (ekonomiskt, sexuellt, i våldsamt beteende) och inte vill eller kan ändra sig, är det ett stort misstag att gifta sig med den personen, eftersom den ömsesidighet som ett äktenskap kräver saknas (kärleken är enögd), och den som ”älskar” kan bara se en sida hos den ”älskade” eller ”älskar” en idealbild av den andre. Karaktärsbrister, stora olikheter och irritationsmoment som däremot inte är så allvarliga, kan accepteras av den andre som en del av hans eller hennes personlighet i en äkta, äktenskaplig kärlek.

Kärleken är trofast och exklusiv

Kärleken är trofast och exklusiv (utesluter varje annan person) till livets slut. Den latinska texten kursiverar inte ”till livets slut” men kunde med lika väl ha gjort det. Exklusivitet betyder att en bestämd man har denna unika relation till en bestämd kvinna liksom hon med honom. De är ”icke utbytbara personer” eller oersättliga i äktenskapet (jfr W.E. May, *Sex, Chastity and Marriage, Reflections of a Catholic Layman, Spouse and Parent*, Chicago, 1981). Med andra ord är polygami (en man och flera hustrur) och polyandri (en kvinna och

flera män) uteslutet på grund av äktenskapets natur, som är monogamt. Det är "enheten" som är äktenskapets rätta miljö. Det innebär exklusivitet i den meningen, att ingen annan kan släppas in i relationen man – hustru som sådan, och det innebär trohet mot varandra som uteslutet äktenskapsbrott. I sig innebär det inte att paret, eller en av dem, inte kan älska någon annan, eller att deras kärlek inte får utsträckas till att omfatta andra människor (äktenskaplig kärlek är inte en slags delad själviskhet eller "*égoïsme-à-deux*"), men den utesluter alla andra från paret relation just som gifta.

S:t Paulus VI fäster uppmärksamheten på det samtycke som gör att äktenskapet kommer till, eftersom trohet, exklusivitet och oupplöslighet hör till det som har förståtts av makarna på bröllopsdagen, när de samtycker till att gifta sig med varandra "fritt och fullt medvetet" (§ 9.4). En allmän kunskap om huvuddragen i kärlek och äktenskap, så som de framställts här, krävs men däremot inte någon djupgående teologisk kunskap. Äktenskapsförberedelsen måste hjälpa dem som har sällskap, eller är förlovade, att inse vad de ger sig in på om de gifter sig och försäkra sig om att de kan samtycka medvetet och av fri vilja. Det moderna samhällets krav och inflytandet från media ger ibland intrycket att troheten, exklusiviteten och oupplösligheten skulle vara trevliga ideal men som i praktiken ändå är omöjliga att förverkliga. Svårigheterna kan vara högst verkliga och behöver inte upprepas här, men påven säger en enkel sanning, nämligen att väldigt många par under tidernas gång inte bara visat att det är möjligt att binda sig vid ett sådant livsengagemang i äktenskaplig kärlek, utan också att de funnit lycka som gifta. Deras lycka har, hävdar påven, flutit fram ur äktenskapets natur, så som den beskrivits, och ur det förbund de slutit med varandra. Påven hävdar inte detta utan grund. Sanningen är helt enkelt den att par har erfårit goda och lyckliga äktenskap, när de vetat att de varit ömsesidigt trogna i ett personligt förhållande som också varar tills döden skiljer dem åt. Inställningen att räkna med otrohet, svek eller skilsmässa som ofrånkomliga, om det hela inte fungerar, och "avtal" om boskillnad i fall av misslyckande, är precis de faktorer som undergräver äktenskapet. Där det borde finnas förtroende och goda ansträngningar gror i stället misstankar och baktankar.

Äktenskapet är fruktbarande

Äktenskapet är fruktbärande. Den här sidan av den äktenskapliga kärleken berör mer direkt encyklikans behandling av frågorna om födslar och regleringen av födslar. Den nämns inte i avsikt att vålla strid utan för att betona att den äktenskapliga kärleken i likhet med alla andra former av kärlek är fruktbärande till sin egen natur. Kärleken är inte en statisk verklighet och kan inte tas för given. Den antingen växer eller försvagas. Det som är verkligt sorgligt bland många gifta par är att kärleken inte fått sin näring utan har försumrats. Sorgen kommer av att man inte varit mer uppmärksam på varandra och på familjen utan i stället ägnat sig åt karriär, ekonomi och standard och att möblera sitt hem än åt dem som bor i huset och som man egentligen arbetar för. All verklig kärlek tenderar av sin natur att växa och expandera, även om det inte sker med automatik. Paret har en moralisk skyldighet att göra sitt bästa för kärleken, så att den fördjupas. I sitt liv tillsammans är de alltid öppna för att barn kan komma till som en frukt av kärleken (jfr K.Wojtyla, *Fruitful and Responsible Love*, 1978).

Alstrande av barn (prokreation) är en inneboende del av kärleken. Det hör till den särskilda dimensionen av äktenskaplig kärlek. S:t Paulus VI citerar här det Andra Vatikankonciliet, som i äktenskapet och äktenskaplig kärlek erkände en naturens ordning för barn och barn som äktenskapets högsta gåva (n:r 9.5). Gifta pars längtan efter barn är fullkomligt naturlig och god. Den möjlighet som naturen medger, att en man och en kvinna kan ha barn tillsammans, är ytterligare ett bevis på det inneboende goda i äktenskapet och på Guds försyn och plan, inte bara för släktets bestånd i abstrakt mening, utan för det goda och för den välsignelse som kommer med barn (1 Mos 1:28). Själva den äktenskapliga akten är inställd på alstrande av barn, vilket bekräftas av dem som använder preventivmedel, eftersom de måste erkänna att barn är ett möjligt faktum i denna unika kärleksakt, annars skulle de inte försöka göra den infertil. Akten är unik också i den meningen att det bara är på så sätt som de kan uttrycka en kärlek som kan ge dem barn. Barn är varken besvär, hinder, sjukdom eller börda utan ett gott i sig självt i äktenskapet; de är äktenskapets högsta gåva enligt Konciliets undervisning (*Gaudium et Spes*, n:r 50).

(Humanae Vitae - forty years on. A New Commentary av G.J. Woodall, Centre for Marriage and Family at the Maryvale Institute, Birmingham, England, 2008. Hihil obstat, John Hadley, STL, MA, Censor Deputatus; imprimatur, + Malcolm McMahon o.p., Biskop av Nottingham, 4 juni 2008. Svensk översättning, G.Fäldt).

Kapitel 2

Den moraliska användningen av naturlig familjeplanering

av

Janet E. Smith

Många katoliker som använder naturliga familjeplaneringsmetoder litar på att de kan användas moraliskt, eftersom NFP är godkänt av Kyrkan. De är emellertid inte så säkra på sin kunskap om vad som utgör moraliska skäl för att använda NFP. Några tror att det bara får användas om särskilt svåra omständigheter skulle bli resultatet av att få barn eller att få ännu ett barn. Det här föredraget försöker ge en bild av de olika typer av omständigheter under vilka NFP metoder kan användas moraliskt. Det kommer under föredragets lopp att antyd att hela raden av skäl är längre och kanske mer liberal, än vad många tror.¹ Av två skäl kommer det att i stor omfattning hänvisas till kyrkliga dokument och påvliga uttalanden. För det första därför att Kyrkan skänkt frågan stor uppmärksamhet. För det andra därför att majoriteten av de som är intresserade av frågan är katoliker, fastän de principer som lyfts fram bör kunna accepteras av varje ansvarskännande individ, särskilt kristna.

Innan vi börjar måste vi emellertid uppmärksamma en annan grupp individer som börjat tvivla på om det överhuvudtaget är moraliskt försvarbart

---

¹ Jfr John C. Ford, s.j., och Gerald Kelly, s.j., "Pius XII on Periodic Continence", *Contemporary Moral Theology*; The Newman Press, 1964. Janet E. Smith, *Humanae Vitae, A Generation Later*, Catholic University Press of America, 1991; Anthony J. Zimmerman, S.V.D., "Natural Family Planning vs Contraception", *Homiletic and Pastoral Review*, maj 1989.

att använda naturligfamiljeplaneringsmetoder. De tenderar att tro att prokreationen är ett så pass stort gott, att paren helt enkelt borde ta emot alla de barn som Gud ger dem; att bestämma hur många barn man ska ha, eller när man ska ha dem, tycks för dessa personer vara en brist på förtröstan på Gud. De tror att de genom att ha accepterat kallelsen till äktenskap samtidigt accepterat förpliktelsen att få så många barn som de klarar av, eller att de åtminstone har en förpliktelse att ha en stor familj. Det här föredraget vill inte ge inte ett heltäckande argument som rättfärdigar naturlig familjeplanering i moralisk mening; det har gjorts i andra sammanhang.² I stället tar den upp frågan om skyldigheten att vilja ha barn och frågan om tilliten till Gud, eftersom det är genom att ta upp dessa frågor som vi kan formulera några viktiga vägledande principer för att kunna avgöra när det moraliskt rätt att använda NFP.

Låt oss först reda ut vad det betyder att ha en skyldighet. Ordet *skyldighet* (lat. obligatio) hänvisar genom ordets rot till något som är bindande för någon i den meningen att något bör göras; att inte göra detta något skulle vara att synda genom underlåtelse. De flesta helt utan undantag bindande skyldigheter är de som uttrycks i vad vi känner till som negativa föreskrifter. Vi har till exempel alla en skyldighet att aldrig avsiktligt döda en oskyldig människa. Positiva föreskrifter som "att ge allmosor" är i allmänhet förknippade med de omständigheter vi befinner oss i. Vi är till exempel alla skyldiga att underhålla våra barn men om vi misslyckas på grund av omständigheter vi inte råder över, som hungersnöd, skulle vi inte begå ett moraliskt fel av det skälet att vi inte lyckats fullgöra skyldigheten. I en kristen kontext är vi alla skyldiga att ge allmosor, men det är en skyldighet som bestäms av våra tillgångar; vi behöver alla ge något, men vad detta något kan bestå av är beroende av våra möjligheter.

I en tid som verkar vara besatt av frihetens begrepp, bör det också observeras att vi känner oss frotterade av allt som binder, eftersom vi känner på oss att det begränsar vår frihet. Skyldigheter som Gud ålagt oss syftar emellertid mer till att befria oss än att förslava oss; hans förväntningar på oss

---

² Se Janet E. Smith, *A Generation Later: Humanae Vitae at Twenty, Paul VI as Prophet*, Joseph Boyle, *Contraception and Natural Family Planning*, Mary Rosera Joyce, *The Meaning of Contraception*; se antologin *Why Humanae Vitae Was Right: A Reader*, Ignatius Press, 1993.

är till för den mänskliga naturens fullkomnande. Det bör alltså vara en glädje att uppfylla de skyldigheter Gud ger oss också om något av korset ingår i dem. Samtidigt som encyklikan *Humanae Vitae* erkänner att barnafödande har sina svårigheter, talar den i de första meningarna om det uppdrag (*munus*) att överföra mänskligt liv, som Gud anförtrott makarna. Ordet *uppdrag* (*munus*) är betydelsemättat; det hänvisar till en särskild uppgift som Gud ger dem som vill tjäna honom och bygga upp det konungliga himmelriket här på jorden. För att ge oss en aning om vad detta ord innebär säger oss det Andra Vatikankonciliets dokument att Maria har *munus* att vara Guds Moder, att påven har *munus* att ofelbart förkunna Kyrklig lära och biskoparna *munus* att viga till präst, präster *munus* att konsekvrera sakramenten och makarna *munus* att överföra livet.³ Denna skyldighet, eller uppdrag, att få barn är inte av det slag man befriar sig från som ett mödosamt och obehagligt göromål eller som man gör till en så liten sak som möjligt. Det är snarare så att de gifta makarna vet med sig, att det är ett av de största bidrag till Guds konungarrike de kan ge, när de på ett ansvarsfullt sätt får barn och uppfostrar dem. Det för med sig en del bördor och inte så lite ansvar, men att ta på sig sådana bördor och ikläda sig ansvar förhöjer den mänskliga kvaliteten och gör oss mer fullkomnade.

Om makarna har skyldighet att få barn, vilken skulle då denna skyldighets karaktär vara och vilket dess ursprung? Är denna skyldighet på något sätt begränsad? Kyrkan har undervisat om äktenskapet i sin tradition och sagt att äktenskapet är den egentliga platsen för sexuellt samlag och att samlaget som ett av sina goda syften har att frambringa nytt mänskligt liv.⁴ I våra dagar och i denna tid fordras sannolikt ett ganska komplicerat argument, när man vill hålla fast vid det man hävdar. Här kan bara göras en första ansats. För de flesta verkar det dessutom egendomligt att tala om handlingars och institutioners syften eller målsättningar. Grunden för Kyrkans undervisning är att äktenskapet har vissa riktlinjer eller syften som de som gifter sig är skyldiga att leva upp till och att dessa syften hör till det goda i äktenskapet; målet är således ett gott, som äktenskapet skall hjälpa människor att både uppnå, förverkliga och finna glädje i. Det kanske räcker att i det här sammanhanget

---

³ Jfr Janet E. Smith, "The *Munus* of Transmitting Human Life: A New Approach to *Humanae Vitae*", *The Thomist* 54, n:r 3 (1990).

⁴ Janet E. Smith *A Generation Later: Humanae Vitae*, kap 2.

notera att Kyrkan i sin undervisning av flera skäl säger, att äktenskapet har prokreationen som mål, därför att barnen måste uppfostras i en stabil hemmiljö och tas om hand av både sin far och sin mor för att få en god utveckling; äktenskapet är således till lika mycket för barnens välbefinnande som för makarnas. Att då vägra ha barn skulle innebära ett vanhelgande av äktenskapets karaktär och syfte; det skulle innebära att man använde äktenskapet för något annat än för det som är äktenskapets naturliga mål.

Att frambringa nytt liv är dessutom något mycket gott, för det första för det goda som ges det barn som alstrats och som har potential att komma i åtnjutande av många andra goda ting, för det andra för makarna, som åtnjuter ett meningsfullt liv som möjliggörs av barnen, samt de många glädjeämnen som följer med föräldraskapet⁵ och för det tredje för samhället, som behöver individer som arbetar för det gemensamma bästa. Eftersom dessa goda ting är så stora, bör makarna vara villiga att främja sådana goda ting.

För det moderna sättet att tänka är det nästan absurt att resonera och argumentera så. Man menar att barnafödande är en "option", något som framgår med all önskvärd tydlighet när man hör gifta par med stolthet vitt och brett ropa ut sitt frivilligt barnlösa tillstånd – ofta med hänvisning till att barn skulle lägga hinder i vägen för deras olika planer på självförverkligande.⁶ Den moderna uppfattningen är emellertid en anomali; människor har i nästan varje tidsålder, kultur och religion generellt sett betraktat barn som något stort och gott och något som det är naturligt för makarna att vilja ha. De som frivilligt har förblivit barnlösa har betraktats som något avvikande. Men många modernt tänkande anser det vara oansvarigt att sätta fler barn till världen, eftersom världen enligt deras uppfattning är ett så "upp- och nedvänt ställe". Andra tycker också att vi har ett globalt befolkningsproblem som gör det omoraliskt att vilja ha barn och få barn, i alla fall många barn. Det finns också de som anser att barn är en börda och inte en gåva och att de suger upp föräldrars hela energi och tillgångar. Slutligen hävdas det ofta, att somliga inte skulle fungera som goda föräldrar och därför inte borde bli föräldrar.

---

⁵ Cormac Burke, "Children and Values", *International Review of Natural Family Planning* 12, n: r 3 (hösten 1988): 181-192.

⁶ Jfr G.E.M. Anscombe, "Why Have Children", i *The Ethics of Having Children*, 1990.

Fastän de flesta av ovan nämnda skäl ofta är tunt maskerade och enklare förklaringar i de fall då man inte vill göra de nödvändiga ansträngningarna för att bli förälder, verkar det rimligt att anta att vissa människor kan ha goda skäl för sitt val att inte få barn. Låt oss till exempel anta att ett par har varit involverat i något omfattande och synnerligen behövligt barmhärtighetsverk i det lokala samhället och att målsättningen för detta arbete varit att ge praktisk utbildning åt fattigdomsdrabbade ungdomar i en strävan att bespara dem ett helt liv i fattigdom. Om dessa par avvisade traditionella preventivmetoder och förlitade sig på NFP metoden (eller fullständig avhållsamhet) skulle de då åsidosätta skyldigheten att vilja ha barn? Det är visserligen lite underligt, att dessa människor skulle söka uppnå ett gott, som inte i sig självt är något typiskt gott i deras levnadstillstånd, samtidigt som de söker ett annat gott, som inte hör till det typiskt goda i deras liv. Icke desto mindre förefaller det plausibelt (fastän inte nödvändigtvis motiverat i det längre perspektivet) att ett sådant livsmönster skulle förtjäna "att undantas" från skyldigheten att vilja ha barn – men bara av den anledningen att det goda som eftersöks är gott i allmänhet och därför ett gott som går utöver det personliga behovet. Den moderna ovilligheten att vilja ha barn och få barn bestäms dock sällan av så upphöjda motiv; det finns en allmän modern uppfattning att många aktiviteter, och då inte bara frivilliginsatser eller barmhärtighetsverk, har ett högra godhetsvärde än det goda i att ha barn.

De kristna förstår att det goda i att ha barn överträffar nästan alla andra goda ting. Man ser barnen som något ännu större än vad de är i rent naturlig mening. Som vi tidigare har hävdad, uppfattar de kristna det som att de fullföljer ett uppdrag Gud gett dem, när de vill ha barn och får barn. Gud vill att det nya livet, som han kan dela sin skapelses goda ting med, kommer till. Han har valt att anförtro makarna uppdraget (*munus*) att fortplanta det nya mänskliga livet. Som S:t Johannes Paulus II tolkar skapelseberättelsen i Första Moseboken, skapade Gud mannen och kvinnan och deras sexualitet för att utvidga möjliga tillfällen för kärlek i denna värld. I S:t Johannes Paulus II:s synsätt har kroppen en "bröllopsbetydelse", det vill säga en självutgivande innebörd som för med sig en syn på sig själv som oinskränkt gåva, som i sin tur öppnar sig för nästa gåva, nämligen barn.

Låt oss också lägga märke till att den kanoniska lagen i den Katolska kyrkan är av den uppfattningen att om makarna ingår äktenskap med avsikten att aldrig vilja ha barn, så är deras "äktenskap" ogiltiga; det vill säga inte äktenskap i egentlig mening. Kyrkan grundar inte denna inskränkning på en godtycklig nyck, eller någon machiavellisk plan att uppfylla jorden med katoliker, utan på äktenskapets egen natur. Uppmaningar att se den välsignelse barn är, och för föräldrarna att förstå det som en skyldighet att vilja ha barn, är vanligt förekommande i kyrkliga dokument. *Casti Connubii*⁷ (med eko i *Gaudium et Spes, Humanae Vitae* och *Familiaris Consortio*)⁸ talar om barn som den främsta av ett äktenskaps välsignelser. Efter att ha citerat uppmaningen i Första Mosebok att "vara fruktsamma och föröka sig", förklarar *Casti Connubii*:

"Hur stor Guds välsignelse detta är (att få barn), och vilken välsignelse det är för äktenskapet, framgår tydligt vid närmare betraktande av människans värdighet och storslagna bestämmelse. Ty människan överträffar redan alla andra synliga varelser genom sin rationellt överlägsna natur. Dessutom vill Gud att människor föds, inte bara för att leva och uppfylla jorden, utan än mer för att de skall bli Guds tillbedjare och att de får lära känna Honom och älska Honom och så till slut saligt få skåda Honom för evigt i himlen; och eftersom människan upphöjts av Gud på ett underbart sätt till den övernaturliga ordningen, överträffar denna bestämmelse allt vad öga sett och öra hört, allt som kommit in i människans hjärta. Då de fötts av Guds allsmåktiga kraft och genom deras samverkan som är bundna i äktenskapets förbund, är det lätt att förstå vilken stor gåva av den gudomliga godheten barn är, och vilken anmärkningsvärd frukt av äktenskapet de också är".⁹

Pius XII talar uttryckligen om skyldigheten att ha barn men säger i sin undervisning att skyldigheten inte är absolut; det kan således finnas moraliska skäl för makarna att göra valet att inte fullfölja denna skyldighet. Pius XII: s instruktion, i frågan om vari denna skyldighet att ha barn består, är utförlig men förtjänar att återges i sin helhet därför att den är viktig:

---

⁷ Pius XI, 1930.

⁸ Se *Gaudium et Spes* 50, *Humanae Vitae* 9 och *Familiaris Consortio* 14.

⁹ Jfr *Casti Connubii*, 9

Om akten begränsas till de infertila perioderna ifrågasätts inte äktenskapets giltighet under förutsättning att det bara är användandet och inte rättigheten som berörs. Icke desto mindre måste det moraliskt lagliga i paret handlande godkännas eller bestridas på grundval av huruvida intentionen att varaktigt iakttä dessa perioder haft en tillräcklig och säker moralisk grund. Det faktum enbart att paret inte kränker aktens natur och är beredda att ta emot och fostra det barn som trots försiktighetsåtgärder kommer till världen skulle inte vara tillräckligt i sig självt för att säkerställa en rättrådig intention och en moralisk medvetenhet mot vilken ingen erinran kan göras, när det gäller motiven själva.

Skälet till detta är att äktenskapet förpliktar till en livsgemenskap som medför vissa rättigheter och samtidigt ålägger makarna att fullfölja en positiv insats med hänsyn till själva den äktenskapliga livsgemenskapen. I ett sådant fall kan man tillämpa den allmänna principen att ett positivt uppfyllande kan utelämnas när allvarliga skäl (*gravi motivi*) finns som, oberoende av de förpliktade makarnas goda vilja, visar att det inte är rimligt att ställa ett sådant krav på den mänskliga naturen.

Äktenskapskontraktet, som ger make och maka rätten att tillfredsställa naturens böjelser, sätter dem i ett visst levnadsstånd, det äktenskapliga ståendet. Men på par som utför den för detta stånd karaktäristiska akt ålägger naturen och Skaparen den funktion som hjälper till att bevara den mänskliga arten. Den typiska aktiviteten som ger deras stånd dess värde är *bonum prolis*. Individerna och samhället, folket och staten, Kyrkan själv, är beroende av den ordning Gud upprättat för fruktbarande äktenskap. Att därför ingå i det äkta ståendet och kontinuerligt göra bruk av de egenskaper som tillhör det, vilket är lagligt endast i det, och å andra sidan alltid och avsiktligt utan allvarligt skäl (*un grave motivo*) undandra sig dess främsta skyldighet, skulle vara en synd mot själva meningen med det äktenskapliga livet.

Det finns allvarliga motiv (*seri motivi*) som medger undantag från det positiva och obligatoriska utförandet av akten under lång tid, kanske till och med så länge äktenskapet varar. De oftast nämnda motiven finner vi i de så kallade medicinska, eugeniska, ekonomiska och sociala "indikationerna". Av detta följer att iakttagande av de icke fertila perioderna enbart bara kan vara

lagligt ur en moralisk synvinkel. Under nu nämnda förutsättningarna förhåller det sig så. Men om, enligt ett förnuftigt och rättrådigt avgörande (*secondo un giudizio ragionevole et equo*), inga liknande allvarliga skäl av personlig karaktär eller av skäl härledda från yttre omständigheter föreligger, kan beslutet att vanemässigt undvika föreningens fruktsamhet och samtidigt fortsätta att tillfredsställa sensualiteten bara härledas ur en orätt värdering av livet och av skäl som är främmande för sanna etiska lagar.¹⁰

Pius XII lär att makarna är skyldiga att ha barn såvida inte allvarliga omständigheter uppstår. Men han gör det också klart att det är moraliskt för makarna att begränsa familjestorleken eller till och med att avhålla sig från att ha barn helt och hållet, om de har tillräckligt vägande skäl. Längre fram skall vi reflektera över vad som konstituerar allvarliga skäl i frågan om begränsning av familjens storlek eller i frågan om att inte ha barn alls. (Vi kommer också kommentera den rätta förståelsen av kraften i sådana fraser som "allvarliga skäl", "vägande motiv" och "förnuftig och rättrådig bedömning" som återfinns i texten som citeras ovan och som kommer igen i *Humanae Vitae*.)

Gaudium et Spes, 50, talar också om makarnas skyldighet att ha barn och talar om det i typiskt kristna termer:

I den plikt som åligger dem att fortplanta livet och vara uppfostrare, vilket måste ses som deras särskilda uppgift, vet makarna att de är medarbetare med Skaparens kärlek och på ett visst sätt dess uttolkare. De skall därför fullgöra sin uppgift med mänsklig och kristen ansvarskänsla och i en lydriad full av vördnad för Gud.¹¹

De allra första raderna i *Humanae Vitae* lyfter fram beskrivningen av makarnas sanna uppdrag: "Att föra det mänskliga livet vidare är ett synnerligen betydelsefullt uppdrag genom vilket makarna på ett fritt och ansvarsfullt sätt samarbetar med Gud Skaparen". *Familiaris Consortio* talar utförligt om barn som en gåva och lovordar den väsentliga roll familjen spelar i den positiva utvecklingen av samhällets goda och i det framåtskridande arbetet för

---

¹⁰ Pius XII, "Address to the Italian Catholic Union of Midwives" (29 oktober 1951) i AAS XLIII (1951): 835-54. Översatt till engelska av Vincent A. Yzerman, *The Major Address of Pope Pius XII*, del I, St. Paul, USA, 1961.

¹¹ Jfr *Gaudium et Spes*, nr. 50, Äktenskapets fruktsamhet, Kyrkan i världen av i dag, Katolsk Informationstjänst, Uppsala, 1968.

evangeliseringen och helgelsen. Kanske en mening är den som bäst sammanfattar dokumentets inriktning: "Mänsklighetens framtid tar vägen genom familjen."¹²

I andra tal och skrifter har S:t Johannes Paulus II ofta låtit sin röst bli hörd i kören på detta tema. I en homilia i Washington, DC, USA, har han sagt:

För att det kristna äktenskapet skall kunna främja det gifta parets goda i dess helhet och deras utveckling, måste det inspireras av Evangeliet och därigenom var öppet för nytt liv, som skänks och tas emot frikostigt. Paret är också kallat att skapa en familjeatmosfär, i vilken barnen kan vara lyckliga och leva ett värdigt och kristet liv.

För att hålla en familj nöjd krävs mycket av både föräldrarna och barnen. Varje familjemedlem måste på ett särskilt sätt bli de andras tjänare och dela på bördorna (jfr *Gal 6:2; Fil 2:2*). Var och en måste också visa omtanke, inte bara för sitt eget liv utan för alla andra i medlemmar i familjen, det vill säga allt som rör deras behov, förhoppningar och ideal. Beslut om antal barn och de uppförelser som krävs för dem kan inte tas enbart med hänsyn till synpunkter på större bekvämlighet och ett liv i lugn och ro. När föräldrarna, med den nåd de får genom sakramenten och genom att vägledas av Kyrkans undervisning, reflekterar över dessa ting inför Gud, påminner de sig själva om att det säkerligen är mindre allvarligt att förneka sina barn viss bekvämlighet eller materiella fördelar än att beröva dem möjligheten att leva tillsammans med syskon, som skulle kunna hjälpa dem att växa som människor och inse hur vackert livet är i alla dess åldrar och i all dess mångfald.

Om föräldrarna helt och hållet inser vilka krav och möjligheter detta stora sakrament för med sig till dem, skulle de inte kunna låta bli att instämma i Marias hymn till livets Upphovsman – till Gud som har gjort dem till sina utvalda medarbetare.¹³

Den katolska kyrkan lär alltså att barn är något stort och gott och lär att alla par har en moralisk förpliktelse att öppna sig för att ha barn. Icke desto mindre lär hon att det kan finnas goda skäl för makarna att inte fortsätta att få barn under en viss tid. Och det som förväntas ske ytterst sällan, utesluter inte att makarna kan ha goda skäl att undandra sig utförandet av sitt uppdrag under hela äktenskapet.

Låt oss, innan vi börjar undersöka vad som kan vara goda skäl att inte vilja ha det goda i fler barn, undanröja en felgrundad missförståelse av

---

¹² *Familiaris Consortio*, n:r 86 (Nb. inofficiell svensk översättning).

¹³ Påven Johannes Paulus II, "*Let Us Celebrate Life*" (homilia 7 oktober 1979) i USA: *The Message of Justice, Peace and Love* (Boston: St Paul Editions 1979), sid 281-282.

skyldigheten att ha barn. Eftersom de kristna tror, att de genom att få barn frambringa nya själar som får leva evigt i gemenskap med Gud, tror somliga att makarna måste ha barn, så många som de har förmåga att ta ansvar för, eftersom de genom att inte vilja ha barn skulle förhindra tillfällen för själar att existera. Detta synsätt tycks grunda sig på den oriktiga föreställningen att själar har en tidigare existens och så att säga väntar på en landningsplats. Men själar har ingen existens före ett sexuellt samlag och inte heller är det sexuella samlaget vid ett fertilt tillfälle tillräckligt för att frambringa nytt liv. De kristna tror i stället att Gud skapar en ny själ till varje nytt liv som får existera och är själv således den omedelbara källan till den nya själen som börjar finnas till.¹⁴ Det sexuella samlaget ger Gud tillfälle att utföra sitt skapande verk. Det finns inte något "redan existerande" nytt liv som vägras jordisk existens, därför att makarna söker undvika graviditet. Om så var fallet, skulle alla egentligen ha skyldighet att sätta nytt liv till världen; de som valt celibat skulle göra framtida generationer stor otjänst genom att leva vidare som celibatära personer. Men som sagt: man kan inte rimligtvis hävda att man vägrar livet att komma till genom att inte vilja ha barn, eftersom man inte kan vägra något eller någon något som inte finns. Makarna kan göra varandra, samhället och Gud orätt genom att inte vilja ha barn, de kan göra sig själva till skiljedomare med personligt uppsåt i bedömningen när det är gott för nytt liv att komma till, men de gör ingen orätt mot ett "möjligt barn".

Fastän det är ett stort gott att bringa barn till världen är makarna inte av det skälet förpliktade att ha så många barn som möjligt. I det som följer i denna uppsats hävdar jag (1) att makarna inte måste ha så många barn som de biologiskt, ekonomiskt och psykologiskt sett kan ha; jag ger (2) en bild av vad som utgör moraliska skäl för att begränsa familjestorleken; jag resonerar fritt (3) i frågan om det finns någon familjestorlek som kan anses minimum och gör ett försök att ge några riktlinjer för makarna i deras försök att avgöra vad som kan vara den bästa familjestorleken i det konkreta fallet; till slut (4) tar jag upp en fråga som ibland ställs av dem som är oroliga beträffande NFP. Tappar de som använder NFP det sexuella samlagets prokreativa betydelse ur sikte, och låter de sensualismen ta överhanden?

Inskränkningar till skyldigheten att ha barn

---

¹⁴ Jfr Thomas av Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 94, art. 2.

Det är aldrig möjligt att fullständigt definiera positiva skyldigheter, det vill säga skyldigheter att *göra* något, eftersom variablerna i livet är så oförutsebara. Däremot är det mycket lättare att definiera negativa förbud som inte tillåter att vissa saker görs. Det är alltid svårt att avgöra när man har uppfyllt positiva förpliktelser. När har man till exempel gett tillräckligt till välgörenhet? Fastän det kan vara svårt att avgöra är det inte omöjligt att sätta en gräns för hur mycket man måste ge till välgörande ändamål; det bestäms av ens resurser och ens övriga förpliktelser och blir tydligast genom att resonera med sig själv och be med eftertanke.

Vi har kunnat fastställa att äktenskapet för med sig den positiva skyldigheten att ha barn. Man kunde till och med säga att alla kallelser medför skyldigheter; så har till exempel en präst en skyldighet att fira sakramenten, en läkare skyldighet att hela och jurister att arbeta med lagstiftningen som hjälp. Dock används begreppet "skyldighet" i en ganska fri bemärkelse här. Naturligtvis skulle det se märkligt ut om någon förvärvade en yrkeskompetens och sedan överhuvudtaget inte ville använda sig av den; emellertid skulle särskilda omständigheter faktiskt kunna göra det positivt förpliktande att utöva kompetensen. Vi kan alla föreställa oss tillfällen där vi skulle uppfatta omständigheterna som förpliktande för en präst att höra bikt, en läkare att ge den sjuke vård och en försvarsadvokat att försvara en åtalad. Ingen skulle å andra sidan mena att en präst skulle vara skyldig att fira så många sakrament som möjligt ens på försök, eller att en läkare skulle försöka bota så många patienter som möjligt eller att jurister och advokater skulle ta på sig så många rättsfall som möjligt, eller ens att de skulle ha skyldighet att ta på sig ett givet pensum av uppgifter i sina respektive fack. Vi behöver försiktighetens dygd för att kunna gå igenom alla uppgifter som hör till de olika kallelserna; varje individ måste använda sig av försiktigheten för att avgöra om en viss förpliktelse måste utföras eller inte mot bakgrund av andra moraliska krav som ställs på honom eller henne. En läkare kan ha många egna barn som han måste hjälpa till att ha vårdnad om och därför inte kunna åta sig fler patienter, en advokat kan ha vårdnad om sina äldre föräldrar och inte kunna ta på sig fler fall, och så vidare. Om präster, läkare och advokater kan begränsa sina åtaganden till en för deras verksamhet förpliktande nivå, skulle då inte detta kunna gälla dem som är kallade att vara föräldrar?

Naturligtvis kan man inte dra likhetstecken mellan en gift person i valet för eller emot föräldraskap och en advokat, som skall fatta beslut att föra talan i ett rättsfall eller inte. Föräldrarnas skyldighet förefaller analogt vara närmare besläktat med prästens; prästvigningens sakrament medför en skyldighet att administrera sakramenten, som är en mycket längre gående förpliktelse än den advokaten har att föra talan i ett rättsfall. Att bli läkare eller

advokat påverkar inte den ontologiska förändringen på det sätt som sker i vigningen till präst eller till äktenskap. En gång präst, alltid präst; de som gifter sig är gifta för livet; föräldrar är föräldrar så länge de lever. Att avlägga löfte att vara präst eller gift är liktydigt med att avlägga löfte att utföra vissa tjänster åt Gud; det är inte ett lätt, utbytbart yrkesval. En del av äktenskapslöftet är att acceptera barn.

Men för att fortsätta analogin behöver en präst inte administrera sakramenten, om han på grund av vissa omständigheter eller andra förpliktelser är förhindrad. En präst som till exempel är rektor för en högskola skulle inte vara tvungen att regelbundet höra bikt. Men till och med som rektor skulle han i alla fall vara förpliktad att höra en döendes bikt, hur illa det än passar honom i tiden. Dessa former för att leva sitt liv sakramentalt medför således speciella skyldigheter, som måste fullgöras under vissa rådande förhållanden.

Trots att de flesta par kan befinna sig i omständigheter som ställer dem inför kravet att begränsa familjens storlek, kan flertalet par rimligtvis åta sig att ha barn; att ha barn innebär alltså för de flesta inte någon orimlig belastning på deras ekonomiska, fysiska, psykologiska och andliga resurser. Det går samtidigt inte att komma ifrån att barn för en del par innebär en onödigt tung börda. Ett ytterlighetsfall skulle vara att leva under en regim där man skulle dödas om man födde barn; det skulle då för dem vara rättfärdigt att skjuta upp barnafödande på obestämd tid eller kanske för alltid. Den undervisning som påven Pius XII gett, och som vi redovisat ovan, belyser denna fråga. Hans råd är att par som vet om att den ena eller båda har genetiska defekter, eller en kvinna vars liv riskeras genom graviditet, kan ingå äktenskap med intention att praktisera den periodiska avhållsamheten under ett helt äktenskap, så länge makarna med kärlek accepterar det barn de i förekommande fall ger upphov till. De "avser" inte att ha barn i positiv och omedelbar mening, men om de säger nej till användning av onaturliga födelsekontrollmetoder kan de också sägas inte uppsåtligen vilja sätta hinder för äktenskapets naturliga ändamål, eftersom de aldrig ger sig in på ett positivt handlande i riktning mot detta syfte. Av rättrådiga skäl väljer de att inte aktivt fullfölja detta syfte. Av rättrådiga skäl väljer de att inte aktivt fullfölja detta syfte. Skyldigheten att ha barn är alltså inte en absolut skyldighet; omständigheter kan undanta vissa makar från denna skyldighet att ha barn, så att de inte behöver fullfölja den.

Skäl för att begränsa familjens storlek

Flera skäl att legitimt begränsa familjens storlek har redan i förbigående getts. Går det att formulera allmänna principer som är typiska för dessa skäl? Först skulle jag vilja titta närmare på vad Kyrkan säger i sak. Fem olika meningar i *Humanae Vitae* används som uttalanden i denna fråga. HV § 10 säger:

”Vidare innebär ansvarsfullt föräldraskap att man med hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden antingen efter klokt övervägande storsint beslutar sig för att ta emot fler barn eller av allvarliga skäl (*seriis causis*) och under iakttagande av moralreglerna beslutar sig för att för en bestämd eller obestämd tid avstå från flera barn”.

HV § 16 säger: ”Om det alltså finns välgrundade skäl (*justae causae*) att ha intervaller mellan födslarna på grund av makarnas fysiska eller psykiska tillstånd eller till följd av yttre omständigheter (lär Kyrkan att makarna kan utnyttja de naturliga cyklerna som ingår i fortplantningsfunktionen)”. Vidare säger encyklikan att makarna kan ha hedervärda och tunga argument (*argumenta... honesta et gravia*), försvarbara skäl (*probabiles rationes*) och rättrådiga skäl (*justae rationes*), för en begränsning av familjens storlek. Det är min uppfattning att man vanligtvis återger en del av dessa meningar, som ”allvarliga skäl” eller ”tungt vägande skäl”, på ett sätt som antyder tyngre skäl än vad som fordras. Jag tror att frasen ”rättrådiga skäl” mer exakt återger vad som menas. Triviala skäl duger inte, men andra skäl än direkt livshotande räcker. Vilka är dessa skäl som ligger på en linje mellan det alldagligt triviala och det livshotande?

Ett avsnitt av *Gaudium et Spes* § 50 ger en antydning om vad som utgör ett gott beslut av makarna; ”efter gemensamma överläggningar och bemödanden skall de bilda sig ett riktigt omdöme om såväl sitt eget som sina redan födda barn och eventuellt blivande barns väl, ty de måste kunna urskilja både de materiella och andliga betingelserna för sin tid och sin ställning. De skall även räkna med familjegemenskapens, samhällets och kyrkan bästa”.¹⁵ Man bör alltså kunna säga att Kyrkan i sin undervisning lär att makarna i sin planering av familjens storlek får göra en rättvis bedömning av alla sina skyldigheter, mot Gud, mot varandra, mot den familj de redan har och alla sina åtaganden. De måste kunna försvara sina skäl, sådana skäl som inte är själviska utan sammanhänger med det som är gott utöver den egna bekvämligheten och det praktiskt lämpliga. Som det sägs i *Humanae Vitae* §10, ”innebär ansvarsfullt

---

¹⁵ *Gaudium et Spes*, nr. 50, Kyrkan i världen av i dag, Katolsk Informationstjänst, Uppsala, 1968.

föräldraskap att man tar hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden” – man kan anta att det är finansiella och politiska faktorer som avses – vilket betyder att dessa faktorer får inverka på parets beslut i frågan om ansvaret med att få barn.

Vi måste dessutom förstå att kristna har många andra sätt att främja allt det goda som Guds kungarike ger. Att ha barn är bara ett av dem. De gifta har uppdraget (*munus*) att ha barn, men det är inte deras enda uppdrag. De kan vara engagerade i annat arbete som också bidrar till att bygga upp Guds rike. I själva verket kan makarna behöva begränsa storleken på sin familj just av det skälet att det innebär något gott för den familj de redan har. Paren kan ha mycket goda skäl för att vilja undvika en ny graviditet. Hustruns hälsa kan vara dålig och en ny graviditet kan bli för mycket för hennes hälsotillstånd; hon kan ha ett sjukligt barn eller nära släkting som hon måste ta sig an och därför inte kunna möta ett spädbarns behov. En av makarna kan ha psykologiska problem som gör honom eller henne olämplig som förälder under en viss tid. Och låt oss säga det igen, att orsaker till hälsoproblem inte är de enda moraliskt acceptabla skälen för att undvika graviditet; *Humanae Vitae* § 16 observerar att ”yttre omständigheter”, lika väl som makarnas fysiska och psykologiska förutsättningar, kan göra det nödvändigt att ha längre intervaller mellan födslarna. Familjen kan genomleva allvarlig ekonomisk kris eller kanske till och med arbetslöshet. I till exempel Kina kan makarna påtvingas abort vid en graviditet. Om paren har den kunskap som kan hjälpa dem att undvika graviditet (vilket de har med NFP) utan att göra något omoraliskt, är det moraliskt lovligt för dem att använda sådana utvägar.

Makarna kan enkelt uttryckt ha många goda och moraliska skäl för att begränsa familjestorleken. Det hindrar inte att en del kristna undrar om inte de som använder NFP förtröstar för lite på försynen? Vill de inte lita på att Gud förser dem med allt de behöver för sin familj när de på fullt allvar uppfyller kallelsen att vara föräldrar? Utgår de från att de vet mer om hälsa och ekonomiska behov än Gud? Borde inte makarna ha tron att om Gud sänder dem ännu ett barn så kommer han att förse dem med allt de behöver för att vårda och värna detta barn? Många makar kan berätta om ”mirakulös” räddning och hjälp, när de fått ett barn till; ordspråket säger ju också ”ett barn kommer alltid med en limpa bröd i händerna”.

Gud kan förse oss med allt vi behöver. Vi kan inte tvivla på sanningen i att han också gör detta, särskilt när vi ivrigt kämpar för att göra hans vilja. Det är också sant att vår förmåga att utveckla tankegångar och sätta upp planer är en Guds gåva, som han utgår från att vi använder. Det stämmer säkert också att en del par fysiskt sett kan ha fler barn än de förmår ha full vårdnad för. Karol Wojtyła (S:t Johannes Paulus II, påve 1978- 2005, övers.

anm.) råder vissa familjer att som en moralisk nödvändighet begränsa familjestorleken:

”Det finns emellertid omständigheter i vilka själva benägenheten (att vara ansvarsfull förälder) fordrar att man avstår från prokreationen, sådana omständigheter under vilka varje ytterligare utökning av familjen skulle vara oförenlig med plikten som förälder. En man och en kvinna, som ägnar sin uppmärksamhet åt det sant goda för sin familj och har en gemensam uppfattning om ansvaret för barns födsel, underhåll och uppfostran, sätter en gräns för det intima umgänget och avstår periodiskt från samlivet, eftersom ännu en graviditet skulle kunna bli resultatet men vara oönskad med hänsyn till de aktuella levnadsvillkoren för det äktenskapliga livet och familjen.¹⁶

Kyrkan har alltid lärt att människan skall vara ansvarig i förhållande till de gåvor och goda ting Gud har gett henne. Att lägga undan sparade medel för barnens skolgång och utbildning, för ålderdomen eller eventuella nödsituationer visar inte att man inte litar på Gud. Att planera sin familjs storlek är vad som anstår varelsor som kan använda förnuftet. Vi kan gå tillbaka till de tidigare citerade orden från *Humanae Vitae*, ”Vidare innebär ansvarsfullt föräldraskap att man med hänsyn till fysiska, ekonomiska, psykologiska eller sociala förhållanden efter klokt övervägande storsint beslutar sig för att ta emot fler barn”. *Gaudium et Spes* säger också, ”Bland de äkta makar som fyller sin av Gud anförtrodda uppgift, måste man särskilt nämna dem som efter ömsesidig överenskommelse och moget övervägande villigt åtar sig att väl uppfostra även ett större antal barn (§ 50).”¹⁷ Att ha många barn är alltså resultatet av ”moget övervägande”, inte det spontana resultatet av att överhuvudtaget inte vilja planera. En del par kan ha det så bra ställt, att de inte behöver planera när de kan få barn och hur många de kan ha, men för dessa par är själva beslutet att inte planera ändå ett klokt beslut och en slags plan.

Frågan finns kanske ändå: finns det ett utrymme för dem som inte är så välbeställda att bara ta emot de barn som kommer och förlita sig på att Gud kan täcka alla behov? I vår materialistiska tid är det lätt att ha för höga förväntningar på resurserna och för vad som faktiskt behövs för att ge barnen en god uppväxttid, och de flesta av oss behöver ivrigt söka Guds rike först och lita på att han ser till våra behov, när vi gör det. Icke desto mindre är det oansvarigt av makarna att inte använda NFP om deras förväntan att få ett barn

---

¹⁶ Jfr Karol Wojtyła, *Kärlek och Ansvar*, kap IV: *Fortplantning och föräldraskap*, Brombergs Förlag, 1980, Uppsala.

¹⁷ *Gaudium et Spes*, nr. 50, Kyrkan i världen av i dag, Katolsk Informationstjänst, Uppsala, 1968.

till inte är stor. Om en graviditet kommer till, trots att de använder NFP (en mycket ovanlig händelse) bör de ha förtroende för att Gud förutser och tillfredsställer behoven. Ändå är det inte så svårt att uppbringa heroisk vilja till offer; det kanske inte är en självmotsägelse, när man observerar att "heroisk tro" behövs i de ordinarie omständigheterna för att uppfostra barnen, att göra de nödvändiga uppoffringarna för att ta hand om dem och utöva det tålmod de behöver för att uppfostran skall vara kärleksfull. En del kan komma att kallas till en mer extraordinär heroisk tro om de har ett handikappat barn eller ett barn som är utvecklingsstört. Gud bekräftar med säkerhet vår villighet att ta på oss umbäranden och kunna vara generösa i förhållande till detta barn, men vi måste göra det på ett ansvarsfullt sätt. Det Gud primärt ber oss om är, att vi enkelt och beredvilligt tar på oss de strapatser som dyker upp på vår väg.

Men hur ligger det till för par som har möjlighet att ha en god vårdnad om många barn och som inte med ytterligare ett barn skulle belastas med en orimlig börda? Har de en skyldighet att ha så många barn, som de kan ta fullt och gott ansvar för?

Också i det här fallet skulle frågan för många förefalla nästan absurd; man skulle ha det argumentet att barn visserligen hör till denna världens många goda ting, men inte till den grad att alla andra goda ting måste uppoffras för det goda i att ha barn. De kristna tänker kanske emellertid att barn är ett gott som man bör eftersträva till priset för alla andra goda ting, eftersom det mänskliga livets värde för kristna är ett upphöjt värde. Det finns dock inte något större bevis att det ens skulle vara den Katolska kyrkans uppfattning. *Gaudium et Spes* säger att det är parens sak att bestämma hur många barn de borde ha. *Gaudium et Spes* (§ 50) antyder i det tidigare givna citatet att det är något generöst att vilja ha en större familj. Naturligtvis är alla kristna kallade att vara generösa men de är kallade att vara det på olika sätt. Det låter här litet grann som en "överloppsgärning". Detta begrepp pekar på handlingar som ligger utöver det obligatoriska; vi måste alla göra det som är obligatoriskt (grundat på de rätta rekvisiten). Det som är en "överloppsgärning" kan förväntas av några av oss, men definitivt inte av alla. Att alltså ha en stor familj är den generösa handling som Gud ber några makar att utföra; han ber andra makar om andra generösa handlingar. Det är sannolikt så att de som är goda och kapabla föräldrar, som tycker om att vara föräldrar och som har resurser att ta hand om ett stort antal barn, bör ha stora familjer; sådana gåvor och omständigheter pekar på att det är just detta Gud kallar dem till. Andra par känner sig inte ha samma inriktning eller ha de möjligheterna. De kan ha krävande och aktningsvärda förpliktelser, det kan gälla äldre föräldrar, samhällets allmännyttiga institutioner eller liknande, sådana uppgifter som inte skulle kunna fullgöras fullt ut, om paret hade fler barn. Det är just dessa faktorer

som tycks utgöra allvarliga och rättrådiga skäl för att begränsa familjens storlek. De utgör också sätt och vägar att ge till Gud av hjärtat.

Vad är en lagom familjestorlek?

Är det alltså rätt slutsats, att paren bör ha så många barn som de kan ha full vårdnad om, utan att försumma andra skyldigheter? Jag kan inte i kyrkliga dokument finna något som föreslår detta eller ens antyder någon slags möjlig norm för familjen. Eftersom makarna i det förflutna haft liten kontroll över sin fruktsamhet har sådana riktlinjer i stort sett inte behövts, men eftersom den moderna tidens naturliga familjeplaneringsmetoder gjort det möjligt att ha en ganska god kontroll över familjestorleken, skulle sådan rådgivning vara många till hjälp. Karol Wojtyła talar i sin bok *Kärlek och Ansvar* om det moraliskt riktiga antalet barn med vilket han tycks mena ett antal som konstituerar en fullständig familj:

”Familjen är en institution som kommer till genom prokreation inom äktenskapets ram. Det är en naturlig gemenskap som står i omedelbart beroende av föräldrarna för att kunna existera och fungera. Föräldrarna skapar familjen som ett komplement till kärleken och som en extension av den. Att skapa en familj betyder att skapa gemenskap eftersom familjen är social enhet – om inte skulle den inte vara familj. För att vara gemenskap måste den ha en viss storlek. Detta blir som mest uppenbart när vi kommer in på utbildningens område. Ty familjen är en utbildningsinstitution inom vars ram en mänsklig varelses personlighet formas. Om den skall formas på rätt sätt är det mycket viktigt att denna mänskliga varelse är omgiven av en naturlig gemenskap. Vi får ofta höra att det är lättare att uppfostra flera barn tillsammans än bara ett enda barn, och att två barn inte är en gemenskap – utan bara de två enda barnen. Det är föräldrarnas roll att styra barnens uppfostran, men under föräldrarnas ledning uppfostrar barnen sig själva, därför att de utvecklas inom ramen för en barnens gemenskap, i en syskonskara”.

I detta stycke verkar det som om två barn, men inte fler, skulle göra en familj ofullständig. Oberoende av vad påven antytt, sade en vän till mig med en lättnadens suck när hans tredje barn hade fötts, ”Nu är vi en familj.” (Denne man är nu pappa till sju och hoppas på fler). Han har förklarat att han tyckte att tre barn för en familj var en ”kritisk mängd”. Han tyckte alltså att när det helt enkelt handlade om två barn, så kunde det lätt bli så att ”dessa två – men inte fler” skulle omhuldats och skämmas bort av föräldrarna och till sist bara dela upp tillgångar mellan sig. Han sade att tre barn utgjorde en social grupp och att de barnen var tvungna att med större allvar förhandla mellan sig; de behövde verkligen fördela mellan sig och kunde inte var och en ha ”sin förälder”.

Nu måste vi skyndsamt få säga, att vi naturligtvis inte med detta avser ett uttalande om dem som inte kan få barn, eller en anspelning om att mindre familjer inte kan vara "riktiga" familjer. Men det kanske finns en viss familjestorlek som bidrar mer till att uppnå målsättningen för familjen att leva ett gemenskapsliv med allt som hör till detta, och att detta borde vara ett mål för paren, så långt det är möjligt. Som framgår av flera av de citerade exemplen nyss är större familjer i allmänhet bra på att fostra generositet och osjälviskhet i sina familjemedlemmar. Det betyder inte att mindre familjer inte kan lyckas med samma sak, men det antyder att en del kännetecken utvecklas lättare i stora familjer. Det som sagts här om hur viktigt det är för familjen att ha minst tre barn innebär inte, att de som kan måste ha åtminstone tre, eller att, när ett par väl har fått tre, de inte kan ha fler. Det är snarare så att dessa reflektioner lagts fram för att peka på de faktorer som paren skall ta hänsyn till, när de väger fram och tillbaka hur klokt det är att ha fler barn eller inte ha fler barn.

Mitt intryck är att paren ofta inte tror att de klarar av sina praktiska uppgifter som föräldrar förrän vid tredje barnet. Fram till dess kan föräldraskapet verka överväldigande (vilket det ibland också är). Men när det tredje barnet föds har paren (om inte annat så för sin egen överlevnads skull som föräldrar) börjat förvärva en hel del viktig kunskap i konsten att vara förälder och tycker gärna att det är en stor upplevelse att samspela med barnen. De äldsta börjar hjälpa till lite grann och den yngste brukar ha roligt åt syskonens upptåg, samtidigt som han eller hon fordrar mindre heltidsuppmärksamhet från föräldrarnas sida. De föräldrar som avsiktligt satt en gräns vid två barn tycker nog att föräldraskapet är mycket roligare när de har tre. Jag har hört många mammor säga, att en eller flera till efter det fjärde barnet inte gör så stor skillnad. Det betydande språnget i en mors krav på sig själv från ett eller två barn, upprepas helt enkelt inte när familjen växer.

Låt oss nu till slut ta tag i frågan om de som använder NFP förlorar den prokreativa aspekten med det sexuella samlaget ur sikte och ger efter för sinnlig tillfredsställelse. Gör de par som begränsar sexuellt samlag till de infertila perioderna sig skyldiga till sinnlig tillfredsställelse och sökande av självisk sexuell lust, när de försöker undvika graviditeten men vill genomföra föreningen? Låt oss här förstå sinnlig tillfredsställelse – sensualism – som ett tillstånd som inte är under kontroll med hänsyn till sexualiteten, alltså ett tillstånd i vilket man söker sexuell njutning oberoende av viljan att uppnå andra goda ting, eller till och med som ett missbruk av goda ting. Vi vill förstå sensualismen – den sinnliga tillfredsställelsen – som ett tillstånd, där man vill unna sig det sexuella samlagets njutningar utan att väga in den sexuella aktens djupare mening.

På vilket sätt spelar njutningen in i förståelsen av det sexuella samlaget som en handling som har två ändamål eller betydelser, nämligen föreningen och avlandet av nytt liv (prokreation), och som inte får skiljas åt? Ofta föreställer man sig att föreningen och sökandet efter njutning är identiska. Men njutningen är inte ett av de definierade syftena med det sexuella samlaget, fastän den ofta följer på sexuellt samlag och nästan alltid är motivet för och skälet till sexuellt samlag. De som eftertraktar sexuellt samlag enbart i syfte att uppleva njutning och utan ha en tanke på att uppnå förening eller att ta emot de barn som kan bli resultatet, kränker det sexuella samlagets syfte och är skyldiga till sinnligt tillfredsställelse. Men de som inbegriper sig i sexuellt samlag under den infertila tiden för njutningens skull är inte nödvändigtvis skyldiga till sinnlig tillfredsställelse. Det är fel att anta att de par som har sexuellt samlag under den infertila perioden för att undvika graviditet därigenom nödvändigtvis gör sig skyldiga till ett själviskt eftertraktande av sinnlig njutning. Det kan hända att några gör det, men det är inte nödvändigtvis en konsekvens av att använda metoden och knappast en sannolik konsekvens heller.¹⁸ En självisk sensualism är mer sannolikt resultatet av deras oförmåga inrymma passionerna i en ordning eller resultatet av att inte förstå syftet med det sexuella samlaget och vad som karaktäriserar det.

Att vilja ha samlag för att njuta av det betyder inte alltid att man vill njuta av det på överdrivet sätt (hedonistiskt) eller att det måste vara fel att vilja njuta. Njutningen kan som sagt vara motivet för att inbegripa sig i en akt som till sin natur leder till föreningen (och prokreationen), och så länge man tar med i beräkningen det goda som följer akten, är inte njutningen ett ont motiv för att genomföra den. Man kan inte stå i motsatsförhållande till en handlingens övriga goda ting (vilket sker i kontraceptionen) när man utför den, men att söka den njutning en akt ger är inte omoraliskt, om man samtidigt respekterar denna akts goda ting. Att söka njutningen är inte synd i sig; att söka njutningen för egen del, själviskt, är synd, men njutningen kan också sökas på ett osjälviskt sätt (inte för sin egen del) och på ett sätt som för med sig gott till andra liksom till en själv. Föräldrarna leker ofta med sina barn, därför att de tycker att det är roligt; men leken förlorar inte sitt värde därför att upprinnelsen var att man ville ha roligt. Barnets goda måste inte komma allra först i föräldrarnas medvetande, men barnets goda kan inte vara oförenligt med att föräldrarna hade för avsikt att ha roligt själva. Så länge man söker det goda för barnen är det något gott för föräldrarna att söka nöje och tillfredsställelse för sig själva, eftersom det i själva verket tillfredsställer naturlig mänsklig längtan.

---

¹⁸ Påven Johannes Paulus II medger att NFP metoder kan användas otillbörligt om de avviker från den etiska dimensionen som är knuten till dem, jfr Johannes Paulus II, *generalaudiens* 11 juli 1984 (författarens anm).

Det är inte givet att de som ger sig in i sexuellt samlag i njutningssyfte är själviska. Om längtan efter sexuell njutning motiverar en person att vilja ha samlag med sin make eller maka, och om personen strävar efter att hjälpa maken eller maken att också uppnå det goda, handlar hon moraliskt och åstadkommer det som är gott. Man kan ju till exempel lyckas med att få sin man eller hustru att känna sig älskad, eller att den ömsesidiga njutningen är gynnsam för det intima och det som binder samman, eller att båda kan ge och ta emot det som är skönt. I det avseendet kan vi se att den förenande meningen med samlaget finns kvar, utan att den livsalstrande (prokreativa) meningen kränks.

Johannes Paulus II lär att det rätta praktiserandet av NFP, långt mer än att stimulera sensualismen, förhöjer den kärleksfulla relationen mellan makarna och gör att den äktenskapliga akten tydligare uttrycker kärleken och blir ett mer autentiskt uttryck för självutgivelsen. Användandet av NFP bidrar sannolikt, långt ifrån att åstadkomma ett tillstånd av sinnlig tillfredsställelse, till att vinna kontroll över en viss sexuell aptit genom uppskattning av samlagets djupare mening och genom att kunna ge ett bättre uttryck för denna lust. I hela sitt författarskap talar S:t Johannes Paulus II precis om detta område. Ta bara detta stycke i beaktande:

”Om den äktenskapliga kyskheten (och kyskheten i allmänhet) först manifesteras som förmågan att motstå köttets lustar, visar den sig senare gradvis som en enastående förmåga att uppfatta, älska och praktisera de betydelser i ”kroppens språk” som förblir totalt okänd för själva åtrån och som undan för undan berikar parets äktenskapliga dialog och förfinar den, fördjupar den och på en och samma gång gör den enkel.

Av det skälet är det inte avhållsamhetens askes, den som encyklikan talar om (HV, § 12), som utarmar ”de känslomässiga uttrycken” utan snarare gör dem andligt intensivare och berikar”.¹⁹

De som har denna självbehärskningens dygd till sitt förfogande har större och säkrare möjligheter att göra den äktenskapliga akten till sant älskande handlingar, snarare än sådana handlingar som iscensätts för det enda syftet att tillfredsställa könslig drift.

S:t Johannes Paulus II hävdar att självbehärskningen ger en viss handlingsfrihet i förhållande till impulser som påverkar sinnena och observerar att ”denna frihet förutsätter en sådan förmåga att styra reaktioner av sinnlig och känslomässig natur, så att det blir möjligt att ge det egna jaget till detta andra ”jag” med utgångspunkt i det egna jagets mogna självbehärskning i dess kroppsliga och emotionella personlighet”.²⁰ Med andra ord innebär den

---

¹⁹ jfr Johannes Paulus II, *generalaudiens* 11 juli 1984, *Reflections on Humanae Vitae*, 64.

²⁰ Ibid, 80.

handlingsfrihet som självbehärskningen ger att det är möjligt att avstå från samlaget när det inte skulle gagna äktenskapets goda, och genomföra det när det främjar det goda. Kontroll över sexuella begär hjälper till att vara mer omtänksam och ta större hänsyn i kärleksakten, därför att den äger rum mot bakgrund av det goda i äktenskapet och inte som en följd av okontrollerat begär. S:t Johannes Paulus II är alltså av den uppfattningen att NFP på intet sätt leder till sinnlig tillfredsställelse, utan att den i själva verket botar från sensualismen. Han tycks också mena att de som använder NFP har mycket större förståelse av vad det sexuella samlaget betyder, och att de som har denna förståelse har större glädje i det sexuella umgänget, eftersom de inte är sexuellt medvetna bara i fysisk och psykologisk mening utan också andligen. Enligt hans uppfattning skyddar NFP alltså från ren sensualism och förhöjer njutningen.

Att makarna fritt och hängivet njuter av samlaget är utan tvekan en källa till stor glädje och mycket gott för båda, när förhållandena i livet gör det möjligt. Att få välkomna varje graviditet, planerade lika mycket som oplanerade, är säkerligen en stor välsignelse. Men det finns tider då makarna måste begränsa storleken på sin familj och dra in på sin sexuella aktivitet. Om de kommer till ett genomtänkt beslut att begränsa familjestorleken, måste de ha förtroende för att handla moraliskt och inte misströsta om Gud eller missbruka sin sexuella kraft i användandet av den naturliga familjeplaneringen, NFP.

Kapitel 3

Att älska kyskheden

av

Servais Th. Pincaers, o.p.

Ordens betydelse varierar mer än man skulle kunna tro under de tidsperioder de används. Bruket av ordet kyskhet har skänkt ett rikt material för den kasuistik som under de senaste århundradena varit förhärskande i katolsk morallära. Då studerade man särskilt de synder som bröt mot denna dygd vilket gett den en ganska negativ framtoning. Men i våra dagar tycks ordet helt fallit i glömska eller känts föråldrat, som fader Jean-Louis Bruguès konstaterat (*L'Église et la sexualité*, Cerf, 2006). Ordet används faktiskt inte längre så ofta. Oron för kyskheden har lämnat plats åt intresset för sexualiteten. Ännu i dag använda äldre teologiska lexikon av t.ex. fader Louis Boyer eller Peter Eicher, ägnar inga artiklar åt kyskheden. Man skriver hellre om hur betydande sexualiteten är och om hur den präglar hela människan.

Tilläggas bör att studiet av kyskheden påverkas av den syn på moralfrågorna man vant sig vid. Om moralen består av en samling förpliktelser

och förbud skriver man framför allt med utgångspunkt från de fel som förkastas och på ett negativt sätt, t.ex. "du skall inte begå äktenskapsbrott eller annan orenhet". Bara inom ramen för en dygdernas moral kan kyskheten få en mer positiv framtoning tillsammans med de övriga dygderna, särskilt när de har ett stödjande förhållande till rättvisan och karitativa satsningar. Reglerna för kyskheten värderas i förhållande till en sann kärleks krav. Det är detta som här ska betonas.

Kyskheten i Bibeln och teologin

Vi går först igenom Bibelns och den katolska teologins undervisning om kyskheten. Bibeln sammanför sexualiteten till Guds själva skapelse av människan. "Gud skapade människan till sin avbild... som man och kvinna skapade han dem". Bibeln rekommenderar att sexualiteten kommer till användning: "Var fruktsamma och föröka er och uppfyll sjöar och hav." Bibeln erkänner detta gudomliga verks kvalitet, "Gud såg att allt som han hade gjort var mycket gott (1 Mos 27-31)". I Gamla Testamentet är fruktsamheten en särskild välsignelse från Guds sida, som t.ex. löftena till Abraham. "Och Herren förde honom ut och sade: 'Se upp mot himlen och räkna stjärnorna, om du kan! Så talrika skall dina ättlingar bli' (1 Mos 15:5; även 22:17, 26:2-5)". Men sedan berättar Skriften om människans synd som får sexualiteten att träda fram. Kvinnan frestar mannen genom att bjuda honom den förbjudna frukten och framkallar upptäckten av nakenheten, vilket ger upphov till skam och förbannelse som drabbar den jord mannen måste arbeta på för livnära sig (1 Mos 3: 17-19). Sexualiteten framstår alltså som ambivalent genom att samtidigt vara god och säte för synden.

Om vi konsulterar S:t Thomas som representant för den latinska teologin konstaterar vi att han inte uppehåller sig särskilt länge kring frågan om kyskheten. I sin framställning av moralen ägnar han den en fråga (Summa Theologica, IIa IIae q. 151), jungfruligheten en andra fråga (q 152) och otukt och laster två frågor (q 153-154). Han placerar kyskheten i dygdernas organism och knyter den till kardinaldygden måttfullhet. Det är ett ganska annorlunda

perspektiv i förhållande till kasuistiken. Här gäller det avgörande bemödandet, som i varje förståelse av dygd, frågan hur man kan nå fullkomlighet, snarare än underkastelsen under förpliktelser och förbud.

Doctor angelicus börjar med att definiera kyskheten. Den består i att hålla tillbaka den erotiska lidelsen som förhållandet mellan latinets "castitas" och "castigare" indikerar, på samma sätt som man fostrar barn med någon form av disciplin. Kyskheten kan alltså definieras som en disciplin, styrd av förnuftet, som kan kontrollera lidelserna och passionerna. Det är en själslig egenskap som förmår reglera användningen av kroppen och kroppsdelarna. Thomas fastställer också att kyskheten är en särskild dygd genom sitt eget ändamål, som är att tygla begär av sexuell karaktär (a. 2). Han nämner sedan en andlig innebörd av begreppet som har sitt ursprung i det Paulus hävdar i 2 Kor 11:2, "Jag vakar över er lika svartsjukt som Gud, jag har ju trolovat er med en enda man, Kristus, och vill överlämna en ren jungfru till honom".

På samma sätt som kyskheten har sin plats i den njutning som den kroppsliga föreningen ger, kan man också tala om en andlig kyskhet (eller om hor) för att beteckna själens lyckliga förening med det som är gott för den, särskilt föreningen med Gud, med försakande av varje skadlig njutning. Denna andliga kyskhet blir verklighet genom alla dygder och har alltså en allmän verkan.

Två klarlägganden kompletterar definitionen av kyskheten. Den skiljer sig från avhållsamheten (a.3) och uttrycker sig genom blygsamheten (a.4). Avhållsamheten gäller njutning av den mat och dryck som vidmakthåller varje individs hälsa, medan kyskheten berör de njutningar som har sin orsak i den sexualitet som är inrättad för släktets upprätthållande. Blygsamheten är förbunden med kyskheten. Den är utmärkande för en viss försynthet (verecundia) med hänsyn till könsorganen, av det faktum att de inte lyder förnuftet, liksom en skamkänsla orsakad av tecken som representerar dem, som nakenhet, oblyga kyssar och kontakter. Blygsamheten utgör inte en egen dygd skild från kyskheten men sammanhänger med den som ett särdrag. Thomas påpekar till slut att man ibland använder "castitas" och "pudor" omväxlande. Vi kan lägga märke till att Sankt Thomas i denna fråga inte tar upp något fall för samvetet, i motsats till tidigare moralister.

Jungfruligheten

I Gamla Testamentet var jungfruligheten som frivilligt vald livsform okänd, även om den krävdes av en ung flicka i giftasåldern. Efter Nya Testamentet tillerkändes den av den kristna spiritualiteten och teologin en viktig plats. Jungfruligheten utgör ett tillstånd i kyrkan vid sidan om äktenskapet. I denna riktning studerar sankt Thomas jungfruligheten efter kyskheten, som en slags dygd (IIa IIae q. 152), och ägnar den fem artiklar. Han definierar den som föresatsen att för alltid avhålla sig från köttslig njutning (a. 1). I sankt Paulus efterföljd (1 Kor 7:25) presenterar han den, inte som en regel, utan som ett evangeliskt råd. Jungfruligheten är en speciell dygd eller en fulländning i kyskhetens ordning (a. 3). Den är emellertid inte den största av dygderna, även om man kan säga att den är den vackraste, ty de teologala dygderna och religionen, liksom också martyriet, står över den (a. 4).

Som munk som avlagt kyskhetslöfte intresserar sig Thomas särskilt för jungfruligheten. Problemet är att placera det strax intill äktenskapets sakrament och inom dygdernas ordning. Jungfruligheten är inte ett sakrament och inte obligatoriskt för alla; den är bara ett råd. Den rekommenderar sig själv genom sin framstående karaktär men är ändå inte den högsta dygden eftersom den riktar sig direkt till människan och inte till Gud. Den är av personligt slag ty den utgår från ett fritt val; men den har också en social dimension därför att den under varje epok av historien spelar en viktig roll i Kyrkan som villkor för formationen i de religiösa komuniteterna av olika typ.

Positiva dygder

Kyskheten och jungfruligheten har en etisk styrka men får problem genom att uppfattas på ett visst sätt till sin innebörd. De förefaller nämligen vara av mer negativ art som dygder för sexuell avhållsamhet. För att bara citera

ett ytterlighetsexempel förkastar Tertullianus ett andra äktenskap just i kyskhetens namn. Han säger i *De exhortatione castitatis*, XI:1: "om vi tolkar hans djupa tanke (sankt Paulus') måste man säga att ett andra äktenskap inte är något annat än en form av osedlig utsvävning (*species stupri*)". Han drar sig inte för att misstänkliggöra äktenskapet. "Vi förkastar till och med det första äktenskapet", säger han, "ty det vilar på samma sak som liderligheten. Därför är det bäst för en man att inte närma sig en kvinna och det är också därför en jungfrus helighet är högtstående, eftersom att hon är undantagen allt som gränsar till osedlig utsvävning (IX:4)". Man får intrycket att den som tar initiativ och kommer på något nytt gör det på sexuella impulser och att kyskheten bara är en ren dygd för att avhålla sig, förneka sig själv och att beröva sig själv något. Litteraturen bidrar till denna idé därför att den så gärna beskriver erotiska passioner och knappt ens vill försöka beskriva kyskhetens dygd och hur den utvecklas.

Kyskheten i dygdernas organism

För att på nytt komma i kontakt med tingens verklighet och utarbeta en handlingsplan måste man låta kyskheten och jungfruligheten omslutas av hela den organism som bildas av dygderna. På samma sätt som vi med handen inte kan gripa om ett föremål eller slå någon utan att hjärtat, ryggraden, benen och hela kroppen är med, behöver kyskheten alla dygdernas medverkan som en helhet och får, liksom de, en konstruktiv inriktning.

Först och främst fordrar kyskheten och jungfruligheten bara avhållsamhet för att vi ska kunna behärska vår sexualitet och vår ömhetslängtan och kunna ledas av förnuftet och råda över viljan. Tvärtemot vad man brukar anta, gör kyskheten friheten att handla större, medan passionerna gör den mindre. Dessa gör oss nämligen oförmögna att handla kraftfullt, modigt och ändamålsenligt; passioner skapar fantasier och gör oss så överkänsliga att det lätt blir till en börda. Kyskheten däremot befriar oss från att hamna i ett sådant underläge och hjälper oss att känna oss fria på ett sätt

som inverkar på vårt handlande och vår personlighet, precis som när man lär sig ett yrke genom att öva sig under lång tid. Den inviger sig till en generös kärlek som sitt egentliga mål och ger oss en positiv inriktning. Den tjänar kärleken och garanterar dess äkthet.

Det finns ett starkt band mellan kyskheten och de teologala dygderna. Kyskheten förutsätter tron på en andlig verklighet som fordrar att passionerna kan bemästras. Den som söker kyskheten vinner förtjänst genom att försaka njutningar som grundar sig i känslor. Den som är kysk finner stöd i ett hopp som är hänförande och som leder till att kunna njuta ett andligt gott enligt de gudomliga löftena. Den lever samstämmigt med den gudomliga kärleken och får av den sin inspiration och får veta vad som krävs av den. Den förbinds med Kristus som är föremålet för dess kärlek och dess förebild. Kyskheten är så att säga ett nödvändigt villkor för det kristna livet, där den får en utvald plats och en unik gestalt i jungfruligheten. Ju högre kärleken når ju mer växer smaken för kyskheten och ju mer kräver den. Det är så man i kyskheten kan se en verkan och ett spår av andakten till Kristi Kropp i eukaristin. Tillbedjan av Kristus som verkligt närvarande i detta sakrament utövar ett inflytande som styrker kärleken och renar hjärtat när den når in till vårt känsliga inre och skapar frid. Liksom Guds handlande är tillbedjan både diskret och effektiv och så djup att vi bara uppfattar den i privilegierade ögonblick och på lång sikt, när vi tänker på vår erfarenhet i det förflutna som helhet.

Vi kan tillägga att kyskheten blir fullkomligare genom den fruktan som är en gåva av Gud och som förknippas med måttfullhetens dygd (jfr Ia IIae q. 68, a. 4 ad I). Denna gåva gör oss villiga att avstå från dåliga nöjen eller njutningar, bland annat sexuella, av fruktan för Gud, som en slags instinkt högre än förnuftet, som den Helige Ande är upphov till. Det sägs om denna fruktan att den är vishetens begynnelse (Ords 1:7). (Ur *Servais Pincaers*, o.p., *Plaidoyer pour la vertu*, Parole et Silence, 2007, *Översättning från franska, G. Fäldt*, 2010).

Kapitel 4

Till familjens försvar – ett PM för troende.

av

Göran Fäldt

Kännetecken för en religionsneutral samlevnadskultur

Varför måste man i dag i Kyrkan tala om ett *försvar av familjen* som samhällets urcell och första källa till mänsklig gemenskap? Vilka är förutsättningarna för en universellt erkänd samlevnadsform?

Det kan naturligtvis inte förnekas att äktenskapets och familjens tidigare så helt dominerande och starka position bland människorna avspeglar ett landsbygdssamhälle där jord och gård stod för produktion och utgjorde den sociala tryggheten. Äktenskapen var både andliga kontrakt knutna till Kyrkan som sakrament och ekonomiska förvaltningskontrakt för familjernas bestånd. Industrialismen och urbaniseringen har förvandlat gamla tiders arvstänkande och långsiktiga planering av hushållens välstånd till mer individualistisk självständighet och frihet att ingå och bryta äktenskap. Denna utveckling i västerlandet är väl känd och dokumenterad. När sedan romantiken under 1800-talet lade tonvikten på känslan som äktenskapets grund och inte det rationella samtycket till ansvar och trohet hade en ny tid börjat. Den kvinnliga emancipationsrörelsen innebar i princip en frigörelse från mannens juridiskt överlägset starka status i äktenskapet. I så måtto kan man säga att utvecklingen gett samtiden en rättvisare bild av kvinnan och klarare förstått kvinnans värdighet och kallelse i både Kyrkan och samhället.

I det stora hela kan man också i en historisk tillbakablick hävda att demokratierna har lyckats förvalta ett tidigare krav på människors behov av social trygghet genom ett allmänt välfärdsprogram. Fler människor har kunnat gifta sig än någonsin tidigare, samtidigt som förståelsen för det kyrkliga äktenskapets betydelse har minskat genom en kombination av en försvagning av trosmedvetandet och den lagstiftande sekulariseringen. Det hindrar inte att familjen fortfarande har en stark traditionell ställning i det allmänna medvetandet trots de ständigt ökande skilsmässotalen. De allra flesta ungdomar i dag vill också leva i äktenskap med familj.

Men det är inte dessa sociala och historiska förändringar som är ämnet för talet om ett försvar av familjen i dag. Ämnet är egentligen frågan om en *förändrad människosyn* och därmed också en förändrad syn på mäns och kvinnors uppgifter i samhället.

Vid sidan av den traditionella synen på människan och familjen finns i dag ett ifrågasättande av både människans manliga och kvinnliga "roller" och den traditionella samlevnadsformen mellan man, hustru och barn som kärnfamilj, eller som familj i ett vidare nät av släktband. Det tycks för många forskare i dag vara så att det är just betoningen på sexuell skillnad mellan mannen och kvinnan, och i dess konsekvens också olika uppgifter i livet, som "konserverar" en äldre samhällstyp och håller tillbaka "utvecklingen". Den frihet och självständighet som ses som självklara ideal av många kan å andra sidan inte, mot bakgrund av många verkligt svåra och svårlösta sociala problem som uppstått i hela samhället, entydigt peka på "en större lycka för ett större antal människor". Man tycks ha förlorat något av de intimaste relationerna mellan människor och sett ett ökande utanförskap och en ökande ensamhet bland människor. Varför har inte "friheten" från äktenskapet som samhällsgrundande och samhällsbevarande gjort människorna tryggare och lyckligare?

Det man inte kan invända mot är en långsam och naturlig förändring av både familjeförhållanden och manlig respektive kvinnlig identitet. Det man däremot kan invända mot och bör motsätta sig är en ensidig och ideologiskt indoktrinerande propaganda riktad mot hela den biologiska familjen som sådan. Exempelen på offensiv hållning gentemot familjen som institution är många bland forskare och professorer på båda sidor om Atlanten. Låt mig citera ett uttalande av en forskare och professor i sociologi, Alison Jagger, så tidigt som 1977:

"Slutet på den biologiska familjen kommer också att eliminera behovet av sexuellt förtryck. Manlig homosexualitet, lesbiska förhållanden och utomäktenskapliga sexuella relationer kommer inte längre att uppfattas som alternativa företrädesrätter utom räckhåll för statlig reglering... I stället kommer till och med homosexualitetens och heterosexualitetens kategorier att överges; samma "institut för sexuella relationer", i vilka män och kvinnor har spelat väldefinierade roller, kommer att försvinna. Mänskligheten kommer till

slut att kunna återgå till en sexualitet som är naturlig för den i alla dess snedvridna och mångskiftande uttryck”.²¹

Offensiverna mot den mänskliga sexualiteten, så som den förklaras och kodifieras i religionen, är också många och har framlagts offentligt. Låt mig här citera ett andra exempel, den här gången av den välkända feministiska nationalekonomen Heidi Hartmann (född 1945; Hartmann har innehaft en forskarprofessur vid George Washington University, Washington, DC), som talar om ”mänsklig reproduktion”:

”Det sätt på vilket den mänskliga arten reproducerar sig själv är socialt fastställt. Om människor biologiskt sett är sexuellt polymorfa och samhället var organiserat på så sätt att alla former för sexuellt uttryck var accepterade, skulle reproduktionen vara resultatet av bara en del sexuella möten. Arbetets stränga uppdelning efter kön, som är ett påfund som återfinns i alla kända samhällen, skapar två helt skilda kön och nödvändiggör enheten mellan mannen och kvinnan av ekonomiska skäl. Detta bidrar till att kravet på sexualitet styrs mot ett förverkligande av heterosexualitet och mot säkerställande av biologisk reproduktion. I mer uppfinningsrika samhällen kan biologisk reproduktion säkerställas med hjälp av annan teknik.”²²

Även om dessa två citat är tagna ur sitt sammanhang är de talande och upplysande. Båda citaten är uttryck för en annan människosyn och antyder en värld och ett samhälle som formas av en ”polymorf sexualitet”, fjärran från den som har sin rätta plats i det kristna, sakramentala och prokreativa äktenskapet. Det finns ingen anledning att tro att författarna inte menar vad de säger och står för sina ord. Vad som i det sista citatet kallas ”annan teknik” kan i vår tid antas handla om artificiell befruktning och till och med kloning. Det förefaller därför riktigt att allvarligt tala om behovet av ett ”försvar av äktenskapet och familjen” som samhällsbyggande och som den främsta naturliga och mänskliga samlevnadsformen.

---

²¹ A. Jagger, ”Political Philosophies of Women’s Liberation”, i *Feminism and Philosophy*, Littlefield, Adams & Co, Totowa (New Jersey) 1977.

²² Heidi Hartmann, ”*The Unhappy Marriage*”.

Familjens huvudpersoner – grundsynen

I en inledande paragraf av encyklikan *Humanae Vitae* (1968) säger påven Paulus VI något av största vikt för alla människor i alla tider och för de döpta på ett särskilt sätt:

”Äktenskapet är således långt ifrån att vara en följd av slumpen eller resultatet av naturkrafternas blinda förlopp utan i själva verket av Gud Skaparen så vist och förutseende inrättat för att i människorna förverkliga hans kärleksplan. Därför utvecklar man och hustru genom den ömsesidiga överlåtelse till varandra, som är speciell och exklusiv för bara dem, den personliga gemenskapen i vilken de fullkomnar varandra och samarbetar med Gud vid tillblivelsen och fostran av nytt mänskligt liv. För döpta innebär därutöver äktenskapet ett tecken på en sakramental nåd som återspeglar Kristus förening med Kyrkan”.²³

Människan har som privilegierad art bland skapelsens alla arter en ursprunglig och gemensam relation till Gud. Denna relation är i sig själv universell för alla, utan undantag. Gud har för alla samma plan, nämligen att genom två olika mänskliga gestalter, man och kvinna, förverkliga sin kärleks förutbestämda plan. Denna plan är rotad i Guds eget kärleksväsen och syftar till mannens och kvinnans förening med Gud genom en liknande förening mellan mannen och kvinnan. Mannen och kvinnan har som skapade som Gud avbild, och i likhet med Gud, förmåga till kärlek. Påven förklarar denna förmåga till kärlek som en *ömsesidig överlåtelse till varandra, som är speciell och exklusiv bara för dem*.

Gud säger i Första Mosebok, för att ge en förklaring till människans behov av förening ”att det inte är bra att människan är ensam” (jfr 2:18). När samtidigt denna nödvändiga förening mellan man och kvinna är inrättad för att frambringa nytt mänskligt liv, kan vi inte förstå det på annat sätt än att relationerna av kärlek är av samma väsen som Guds eget väsen, som är kärlek, det vill säga en andlig, icke materiell, kraft som skapar något gott för dess egen skull och något som inom sig bär Guds evighet som ett slags sigill. Ser vi till människans livscykel ser vi att människan inte heller är ensam, även om hon inte lever i äktenskap: från barndom till vuxenliv lever människan i en familj; som gift lever hon gemensamt med någon av det andra könet; som änkeman eller änka lever hon omgiven av sina syskon, sina barn och barnbarn. Som gift men barnlös lever hon med syskon och syskonbarn och hör till en familj. Har

---

²³ *Humanae vitae*, 8.

hon inte familj lever hon med vänner. Inte ens om hon berövats dessa närmaste är hon helt ensam. Inte heller den människa som kallats till ett jungfruligt liv som präst, nunna eller munk lever ensam utan i gemenskap. Också kristna eremiter lever i gemenskap enligt en av Kyrkan godkänd ordensregel. Ett kännetecken för människan är alltså gemenskapsaspekten som alltid följer henne.

Man kan alltså redan här säga att det objektivt finns en universell samlevnadsform för alla skapade människor i alla tider och överallt. Påven säger sedan att det "för döpta i äktenskapet finns ett tecken på en sakramental nåd som återspeglar Kristus förening med Kyrkan".²⁴ I det kristna livet finns alltså samma universella samlevnadsform i ett frälsande och eskatologiskt mönster som är ett tecken för alla andra samlevnadsformer att Gud är hela skapelsens ursprung och källa. Det är, och vi kallar det, ett fritt samtycke till ett troget och fruktbarande livsförbund: det sanna äktenskapet. Livet självt och samlevnadsformen kan visserligen för den kristne under en tid i hans eller hennes liv ha förefallit vara "en följd av slumpen eller resultatet av naturkrafternas blinda förlopp" men är det inte längre, sedan hon anslutit sig till en ny sanning genom dopet och tron. Hon upptäcker att det i hennes liv och i hennes samlevnad med *någon* finns en "vist inrättad ordning" som ger en mening åt hennes liv, nämligen den att hon kan göra sig tillgänglig för Guds kärleksplan.

Det framgår sedan för den kristne att denne *någon* som hon erbjuds leva sitt liv med är av det andra könet. Påven säger att människorna "fullkomnar varandra som *man och hustru* genom den ömsesidiga överlåtelsen till varandra." Man och hustru betyder två saker: de måste vara sexuellt och själsligt olika och de måste vara trogna under hela sitt gemensamma liv. Gud förbjuder nämligen i Mose lag äktenskapsbrott (Sjätte budet, 2 Mos 20: 14) och i Kristi undervisning skilsmässan, eftersom "människan inte får åtskilja det som Gud har sammanfogat" (Mt 19: 6, jfr 1 Kor 7:10). För varje kristen är dessa bud försvar för äktenskapets helighet och familjens bestånd. För vissa former av feministisk teori är de varken uppenbarad sanning eller förpliktande för samvetet. De ses i stället som produkter av patriarkalisk, androcentrisk kultur och historia.²⁵

---

²⁴ Ibid., 8.

²⁵ E. Schüssler Fiorenza, *In Memory of Her*, Crossroads, New York 1987.

Det diskuteras nu i genusteorierna om det i verkligheten finns sådana skillnader som skulle vara nedlagda av Gud i en naturlig ordning. En juridikprofessor vid Torontos Universitet, Rebecca J. Cook, avvisar naturens ordning genom att påstå att "det inte finns två kön, utan fem och att man därför inte borde tala om män och kvinnor, utan om "heterosexuella kvinnor, homosexuella kvinnor, heterosexuella män, homosexuella män och bisexuella".

Om skillnaderna, i stället för att vara givna av Gud, skulle vara resultatet av de faktorer som kännetecknar samhällena, så skulle de inte vara universellt bestående och nödvändiga utan flexibla i förhållande till tiden och omständigheterna. Faran med detta sätt att tänka är att *någon*, eller *den andre*, i princip kan vara vem som helst och av vilket kön som helst, vilket i princip innebär att också samlevnadsrelationerna kan vara vilka som helst. Den mänskliga kärleken skulle då vara både person- och könsneutral och inte kräva livslång trohet, eftersom fostran av barn skulle vara samhällets ansvar. Vi skulle få ett helt nytt samhälle. Påven Benedikt XVI varnar därför i sitt jultal 2008 för konsekvenserna av många vitt spridda genusteorier och säger att "*Kyrkan också måste försvara människan mot hennes egen självförstörelse*".

Vetenskapligt sett kan människan bara vara man eller kvinna. Vissa oregelbundenheter kan finnas och "könsbyte" delvis genomföras av läkare för att en person ska kunna känna större äkthet i sin identitet. Men det går inte att förneka att människan anatomiskt hör till det ena eller andra könet från födelsen. Det föreligger alltså hos människan en tydlig sexuell skillnad som är relaterad till *alstrandet* av barn och *födandet* av barn. Till denna anatomiska och funktionella olikhet hör också en motsvarande psykisk och själslig olikhet.

Edith Stein, helgon och Europas skyddspatron

Filosofen Edith Stein (1891-1942), judinna och konvertit till katolsk tro (den heliga Teresa Benedikta av Korset, karmelit), betonar dessa viktiga karaktärsegenskaper hos kvinnan respektive mannen i en serie föredrag hållna i Tyskland strax för införandet av de antisemitiska lagarna (1928-1932; se Samlade verk, *Gesamtausgabe*, Edith Stein Institut, Freiburg, 2009) om kvinnan och hennes värdighet och kallelse. Hon menar bland annat att "mänskligheten som art omfattar mannen och kvinnan som en tvåfaldig art som är typisk för människan. Det finns skillnader i kroppens anatomi och i vissa fysiologiska

funktioner men också *i kroppens hela sätt att leva. Förhållandet mellan själ och kropp är olika hos mannen och kvinnan både på det psykiska och själsliga planet och därmed avgörande för hur de andligt förhåller sig till varandra.* Edith Stein är övertygad om den andliga moderlighetens betydelse på livets alla områden”.

Erfarenheten i äktenskapet visar att olikheterna mellan mannen och kvinnan, mannen och hustrun, kan kräva ansträngning, självupppoffring och mognad för att verkligen bli komplementärerande och tjäna den andliga enheten. Men mötet och samlivet är också en möjlighet att befrias från jagets egocentricitet, eller, som kardinal Angelo Scola säger: ”olikheten är, i en viss betydelse, inskriven i detta ”jag” självt. Utan att ”jagets” enhet bryts, uppfordrar olikheten till ömsesidighet, inte som integration av något som saknas, utan som villkor för ett fritt självförverkligande”.²⁶

Tillskyndare av ett nytt perspektiv på ”jaget” och självförverkligande ser emellertid en kristen antropologi rotad i Skriften och katolsk moral som ett *hinder för elementära mänskliga rättigheter* och attackerar öppet alla typer av ”religiös fundamentalism”, särskilt Vatikanen, som beskrivs som ledande i det religiösa motståndet mot ”reproduktiv hälsa” (rätt till fri abort) och till och med familjeplaneringsbyråer.²⁷

Sexualundervisning och könsroller i skolundervisningen

Den så kallade sex- och samlevnadsundervisningen i skolorna följer i stort samma mönster över hela landet med hänsyn till åldrarna i mellanstadium, högstadium och gymnasium. Biologiska fakta går igenom i stor utförlighet på lektionerna i biologi och samhällskunskap. Olika skolledare initierar olika livsstilstema och låter lärarna följa upp med samtal i klass och grupp. Grundinställningen är att mana till försiktighet med sina kontakter före 15-årsgränsen och att efter den tillåtna åldersgränsen för konsensuellt samlag betona det fina och vackra och tala om hänsyn och ömhet. Däremot talar man

---

²⁶ (Sexuell olikhet, översättning från den engelska översättningen ”*The Nuptial Mystery*”, (Michelle K. Borrás) av det italienska originalet (*Il mistero nuziale*”, Rom 1998-2000), till svenska april 2009 - februari 2011, G. Fäldt; utg. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, US/ Cambridge UK, 2005, publicerat på internet under Katolska Utskottet för Äktenskap och Familj, *En teologisk skiss för mannen och kvinnan: sexuell olikhet*”).

²⁷ R. Copelon – B.E. Hernandez, *Sexual and Reproductive Rights and Health as Human Rights: Concepts and Strategies; An Introduction for Activists*, Human Right Series, Cairo, 1994.

inte om verklig kärlek och vilja att få barn tillsammans. Ett barn ska alltid vara planerat och välkommet. Vad denna självklarhet betyder i undervisningssammanhang är emellertid att preventivmedel alltid skall rekommenderas. En ung flicka ska inte behöva se sin studietid eller framtid försvårad av en oönskad graviditet.

Samtliga preventivmedelsformer går igenom och besök på ungdomsmottagning är rutin. Etiska frågor handlar i allmänhet om människors lika värde och om hur man i vissa situationer måste göra ett val. Videotapet visar ungdomarna det koncipierade lilla barnet som en "biologisk cellklump" som ännu inte kan kallas barn eller människa. Den "hör till flickans eller kvinnans kropp" som något hon ensam kan bestämma över.

Sensitivitetsövningar syftar till att kunna tala så öppet som möjligt om olika problem. Alla ståndpunkter får komma fram och bemötas och försvaras utan att någon allmänt gällande rätt "uppfattning" fastställs. Äktenskap kan ingås lika väl av hetero- som homosexuella. Partnerskapslagen har upphört till följd av en omskrivning i Äktenskapsbalken som nu lagstiftar om jämställdhet mellan vanliga par och samkönade par i det civila äktenskapet.

Sambo, skilsmässa, vårdnadsansvar och ekonomiska konsekvenser av oönskat faderskap går igenom med utgångspunkt från lagstiftningen. Det kan alltså inte råda något som helst tvivel om att den viktiga *frågan om samvetsfostran* måste besvaras inom den kristna familjen och i församlingen.

Ungdomarna själva har frågor om hur man klarar en relation och hur man mår när något tar slut. Lärarna håller sig till biologiska och samhällsliga fakta men har svårt att tala om "själva saken". Eleverna märker det omedelbart. Det nya i skolan handlar om genusrollerna och frågan om vilket kön man tror sig vara – för kön är en social roll. Hela skolsystemet håller på att ställa om sig till ett nytt tänkande i jämställdhetsfrågan och låter genusfrågan handla om den egna bestämmanderätten och bejakande av en sexuell läggning, vilken det än är. "Jämställdhet är målet, genus metoden". Det ska inte, menar man, finnas några särskilda manliga eller kvinnliga könsroller i det nya genusperspektivet.

Aborter är en hälsofråga, könssjukdomar handlar om livsstil. All sex och samlevnadsundervisning i skolorna pågår på obestämda tider och utan föräldrars insyn. Kurator och skolsköterska/psykolog står på elevernas sida och hänvisar, om de så vill, till förtroenderelationen och tystnadsplikten. Familj och

familjepolitik hör till samhällskunskapsämnet och behandlas sakligt och objektivt.

Den internationella globala synen bland vissa feminister i en sekulariserad och religionsneutral skolundervisning kan illustreras av vad som 1995 framfördes i Europarådet av dåvarande isländske presidenten Vigdis Finnbogadóttir i en förberedande konferens inför kvinnokonferensen i Beijing, Kina, samma år: hon menade att det för henne själv, och alla som främjade "genusperspektivet", var angeläget att inte bara montera ned familjen utan också undervisningen och utbildningen. Flickorna måste ledas i riktning mot icke traditionella områden och borde inte förevisas bilder av kvinnor som hustrur och mödrar eller i bild och ord ses involverade i traditionella kvinnliga arbetsområden. "Utbildningen är en viktig strategi för att förändra fördomar om mäns och kvinnors roller i samhället. Genusperspektivet måste integreras i programmen. Stereotyperna i skolböcker måste elimineras och lärarna garantera att flickorna och pojkarna gör välgrundade yrkesval som inte baserar sig på traditionella fördomar om kön eller genus".²⁸

Ur S:t Johannes Paulus II:s brev till kvinnorna

Om Vigdis Finnbogadóttir och andra som ser traditionella kvinnliga verksamheter som föråldrade och som problem i samhällenas jämställdhetsutveckling, så föreslår påven S:t Johannes Paulus inför samma konferens i Beijing en precisering av "kvinnliga stereotyper" och tackar Gud för det "kvinnliga geniet" i sitt "*Brev till kvinnorna*". I slutet av sitt brev vänder han sig direkt till kvinnorna med följande ord:

"Ni ser alltså, kära systrar, att Kyrkan har många anledningar att önska att *hela sanningen om kvinnan ställs i ljuset* vid den kommande konferensen som organiseras av Förenta Nationerna i Peking. Det är viktigt att "*kvinnans geni*" lyfts fram i sin helhet och att man inte bara tänker på betydande och välkända kvinnor som levt under den tid som nu gått och som är våra samtida, utan också på *enkla* kvinnor som utvecklar sin feminina talang i andra människors tjänst i vanligt dagligt arbete! Det är faktiskt särskilt genom att ge sig själv för andras skull i vardagslivet som kvinnan förverkligar sin djupa kallelse i livet, hon som kanske mer än mannen *ser människan*, därför att hon ser med hjärtat. Hon ser henne oberoende av olika ideologiska eller politiska system. Hon ser människan med hennes storhet och begränsning och hon försöker komma

---

²⁸ Europarådet, *Equality and Democracy: Utopia or Challenge?*, Palais de Strasbourg, 9- 11 februari 1995.

henne till mötes och vara henne till hjälp. På detta sätt förverkligar hon Skaparens grundläggande plan och framträder hela tiden, i en mångfald av kallelser, inte bara i den fysiska *skönheten* utan framför allt i den andliga *skönheten*, som Gud från begynnelsen har slösat på den mänskliga varelsen och särskilt på kvinnan.

Samtidigt som jag i bönen anförtror Herren detta viktiga mötes lyckliga utgång i Peking, inbjuder jag *de kyrkliga gemenskaperna* att göra det innevarande året till *en djup tacksägelse till Skaparen och Återlösaren för denna stora gåva som det feminina är*; i sina många former hör det till mänsklighetens fundamentala kulturarv och till Kyrkan.²⁹

---

²⁹ Från Vatikanen, den 29 juni 1995, på apostlarnas Petrus och Paulus högtid.

Kapitel 5

Försvarslinjer för evangeliet i familjen – helighetens förebilder

Är helighet möjlig i familjen?

Jerry och Gwen Cecilia Coniker

Guds och vår Frus av Fatima medarbetare.

Guds Son Jesus Kristus och hans heliga Moder jungfrun Maria kallar ibland också i vår tid vissa människor till ett profetiskt vittnesbörd genom äktenskap och familj. Guds tjänarinna Gwen Cecilia Billings föddes 7.9 1939 i Chicago och blev i sitt äktenskap med Jerry Coniker mor till 13 barn. Tidigt i hennes liv kunde man se de tecken som den helige Paulus, hedningarnas apostel, betonar i Romarbrevet 8:28, "Vi vet att Gud på allt sätt hjälper dem som älskar honom att nå det goda, dem som han har kallat efter sin plan".

Detta första ingripande i en människas liv genom äktenskap, och den fortsättning det får, verkar otänkbart utan en särskild gåva att kunna lyssna till Guds kallelse. Jerry och Gwen var båda unga, han 20 och hon 19 år då de gifte sig på Marie Upptagelses högtid 1959. Då hade de känt till varandra sedan högstadietiden. De invigde sitt äktenskap till Jesus genom Maria, som sedan skulle kalla dem från USA till Fatima i Portugal. De hade då redan sju barn och fick en tredje son i Portugal. Efter två år i Fatima och Portugal återvände de till USA för att arbeta på heltid för Kyrkan och för äktenskap och familj. 1975

grundade de en rörelse, "Apostolatet för invigning av familjer". Denna rörelse kom att sprida sig till flera länder och blev känd som "Familjelandet". Under tiden fram till hennes död hade hon privilegiet att möta påven Johannes Paulus II nio gånger. Påven förstod vad Guds Moder hade velat åstadkomma med Gwen och Jerry och han såg också till att båda blev ledamöter i det Påvliga Familjerådet. Äktenskapet fortsatte med än fler barn och en allt mer växande kärlek mellan makarna. Men som i de flesta familjer kom också allvarliga svårigheter. Det första barnet var för tidigt fött, fyra förlöstes med kejsarsnitt och ett barn dog efter förlossningen. Gwen blev sjuk och försvagad och när det elfte barnet var på väg varnade läkaren för att hon inte skulle överleva ännu ett barns födelse. Han rekommenderade abort men Gwen vägrade. Efter julen föddes ett helt friskt flickebarn.

För Gwen var familjen hennes stora skatt och lycka. Hon älskade verkligen alla sina barn och hann se 64 barnbarn innan hon dog den 15 juni 2002.

Hon och Jerry hade ett stort samarbete med amerikanska konventualfranciskaner och stod Maximilian Kolbes Maria Immaculatarörelse nära. Det var också en konventualfranciskan som höll predikan vid hennes begravningsmessa. Han påminde familjen om ett brev som Gwen skrivit när hon svårt sjuk födde sitt elfte barn och som visade både hennes kärlek till familjen och familjens kärlek till henne själv som mor, mormor och farmor, svärmor och syster. Hon hade skrivit: "Jag har skrivit det här lilla brevet till familjen för att, om jag inte skulle vara hos dem under julen den här gången, skulle de ändå ha en liten tanke från mig att prata om tillsammans, och om jag skulle dö, så skulle de inte tänka att det var det lilla barnets fel".

Prästen bad i en bön både Gwen och den helige Ande om något att säga i mässan som passade in på hennes kristna liv och den konkreta bild av kristet liv som han fått genom hennes kärlek till barnen och familjen. Då mindes han plötsligt de sista orden hon uttalat innan hon dog och som hade spelats in. Hon hade sagt, "Alla är speciella men den som är mest speciell är er pappa, min man. Det hela har varit ett enda stort steg i tron".

Så ser vi till slut att även om tidens verklighet alltid utmanar det kristna livet och människans stora och underbara värdighet, så uppväcker Gud

människor till helighet och räddar själarna från att gå vilse och gå förlorade.
Med Marias Guds Moders hjälp och närhet kan vi som lever nu och upplever en
svår tid känna oss trygga och få nytt hopp att kunna leva i Herrens efterföljd.

Kapitel 6

Hur talar vi med våra barn?

- en predikan i församlingen

Det finns något i vår Kyrkas liv som ställer krav på oss. Kristus säger nämligen till den unge mannen som frågade vad han måste göra för att vinna evigt liv: "håll buden, kom sedan och följ mig". Äktenskapet är ett av Kristi bud: att förstå dess mening och leva det i ett förbund som Gud bekräftar och stöder med sin nåd. Det betyder att mannen och kvinnan som vill leva tillsammans skall vara gifta och inte leva tillsammans utan att ha samtyckt till äktenskapets mening och syfte.

Vad ska då familjerna och Kyrkan säga om att leva som sambo. Hur kan man undervisa sina barn så att de gör rätt val när tiden är mogen?

Det finns egentligen bara ett sätt att säga tydligt nej till en ung familjemedlems avsikt att påbörja ett samboförhållande. Det är att ha ett sådant familjeliv att *den unga människan föredrar att inte påbörja det*. För föräldrar måste nog förstå att önskan till samboliv är en längtan till en levande relation. Finns den i hemmet kan den unga människan i lugn och ro sätta upp sitt livsmål och skaffa sig de kunskaper som ger flest valmöjligheter. Finns inte det i hemmet som ger den unga människan tillförsikt inför framtiden och ett lugn i vardagslivet, söker den unga människan det som hon *tror* ska göra henne tillfredsställd. Trots att han eller hon vet att ett sådant självständigt liv inte är ett liv byggt på ett äktenskapligt trohetslöfte och en beredskap och mognad att ta emot barn, kommer hon att ta detta steg, med dåligt samvete, men för ögonblicket styrkt av det faktum att "nästan alla gör så" – alltså "varför inte jag"? Vi vet att det är på det sättet mot bakgrund av den kyrkliga statistiken. Av alla som döps, återkommer de flesta till den första Heliga Kommunionshögtiden, bland dem saknas många vid konfirmationen och än fler vid vigslarna. Samtidigt som Kyrkan växer genom invandring, konversioner och

vuxendop, minskar hon genom förlust av många döpta och konfirmerade senare i livet. Det finns alltså en stor själavårdande uppgift i Kyrkan, inte bara för biskop, präster, diakoner och ordenspersoner, utan för alla.

Även om man som vuxen kristen inte kan utgå från att *sambopar* också påbörjar ett sexuellt samliv i det enskilda fallet, måste man ändå utgå från att sexuellt samliv förr eller senare finns med i bilden med tanke på den socialt helt accepterade preventivmedelsmentaliteten. När till och med Staten genom ett institut under ett departement propagerar för "säkert sex" och ser ungdomssex som en "friskfaktor" och inte som en verklig "riskfaktor", måste föräldrar förstå att både deras barn och de själva i mer eller mindre omfattning, påverkas och påverkas djupt, så djupt att deras benägenhet att lyssna på Kyrkan hotar att avta.

Det betyder inte att "modern sexualsyn" leder till ett harmoniskt och lyckligt samliv. Ett liv byggt på en serie kompromisslösningar blir aldrig ett sant uttryck för verklig kärlek. Samma sak kan sägas om äktenskap som bygger på kompromisser.

I sin yttersta konsekvens kan sambomodellen leda till "oplanerad" graviditet och en svår situation mellan att välja livet för barnet och "tiga det bort ur sitt liv" och ljuga för sig själv: "mitt barn ska ha det mycket bättre än vad jag eller vi har det nu".

Kristna unga människor, konfirmerade, som börjar sambo utan bröllop, vet att de lever fel men gör det ändå. För att försvara sitt onda samvete kommer de med stor sannolikhet att förändra sin syn på Kyrkan – på grund av Kyrkans uppfattning och lära. De kommer att mena att det är *Kyrkan som måste tänka om och anpassa sig* till den moderna världen.

Någonstans på denna väg måste de som genom sambovalet går miste om det sakramentala i äktenskapet ändå *ta emot omvändelsens nåd* och börja "på ny kula". Om de inte vill omvända sig och börja om på nytt och på rätt sätt, kommer samma människor senare i livet ändå komma med barn födda utanför äktenskapet och begära dopet – liksom det för dessa katoliker är en självklarhet att gifta sig i Kyrkan, när det till slut passar dem och en självklarhet att låta begrava sina föräldrar enligt Kyrkans ordning, även om varken de eller de bortgångna har hållit Herrens bud på söndagarna och helgdagarna.

Kyrkan å sin sida kan inte bortse från sitt pastorala ansvar. Hon måste med mildhet och barmhärtighet vittna om sanningen och förklara att det som människor gör i praktiken aldrig kan bilda en norm. Om så vore fallet skulle Kyrkan bli *ett religiöst serviceorgan* och dra sig undan sitt av Kristus givna uppdrag att förkunna Sanningen, Guds sanning och upprätthålla den lag som finns.

Föräldrar till ungdomar i brytningsåren får vaka över sig själva, så att de inte hanterar ungdomarnas situation så att det driver bort dem från Kyrkan för alltid i praktiken. De måste förstå att *de själva är en del av problemet med samboförhållandena*. Chansen ligger i att *lyssna och försöka förstå ungdomarna* och be för dem och för sig själva. Samboförhållandet bland vuxna katoliker kan ha många och svårare förklaringar. I de fall då det bland dem finns ett fostrande ansvar för barn, som är lojala mot sina föräldrar i deras situation, är det särskilt viktigt att kunna samtala förtroendefullt med någon av själasörjarna och visa *sin uppriktigt goda vilja*.

Det är bara det bästa och det rätta som fostrarna, föräldrarna, ska hjälpa de unga fram till. Samboförhållandet kan uppfylla en del av de önskningar en ung människa har, men inte alla. I verkligheten blir sambolivet en serie praktiska kompromisser, ekonomiskt, sexuellt, yrkesmässigt. Det är inte en maximalt lyckad livssituation, men de unga vänjer sig vid den och anpassar sig snart till den. I kulturer där familjerelationer betyder mycket, eller allt, förstår man att sambolivet rycker sönder familjerelationer och skapar avstånd mellan generationerna. Är kontrollsystemet starkt kommer man att vilja förhindra de unga att ta steget och möjligtvis straffa dem, om de nonchalerar uppfattningen i familjen.

”Ta på er mitt ok och lär av mig som har ett milt och ödmjukt hjärta så skall ni finna vila för er själ”, säger Kristus.

Ja, i de flesta fall vet familjen vad som är bäst för de unga, och även om det kan kännas tungt för dem att lyda, kan de ändå underordna sig familjens auktoritet ”och finna frid och vila i sina själar”.

Är kontrollsystemet svagt eller obefintligt kan vad som helst hända: fortsatt samboliv utan äktenskap, uppbrutet sambo och nytt samboförhållande, i värsta fall med ansvar för ett eller två små barn födda utanför äktenskapet.

Har man då som konfirmerad katolik förstått sitt ansvar, tagit på sig den bestämda bördan, oket, och accepterat det? Antagligen inte. Det var inte riktigt OK att bära det nödvändiga oket för att leva i enlighet med Guds lag om äktenskapet.

Framtiden blir en geografisk karta och ett tidsschema som måste hållas för att få livet att fungera så bra det kan fungera. En viktig förklaring till att *familjeauktoriteten och "kontrollen"* över äktenskapen spelar ut sin roll ligger i välfärdssamhället som i stort sett övertagit trygghetssystemet och nätverket. Människorna har mer *blivit samhällets barn än familjernas barn* och får anpassa sig till ett nytt överhuvud. Kontrollerande familjer i en välfärdsstat kommer därför alltid att känna sig utmanade och till slut svikna.

Föräldrarna som fostrare måste leva *i kyskhetens dygd* för att kunna lära ut den som en positiv kraft i de ungas liv. Man måste någon gång kunna tala med sina barn och ungdomar om denna viktiga fråga.

Det finns en möjlighet i samtalen mellan fostrare och deras barn att tala om kyskhetens välsignelser under ungdomsåren utan att tala direkt till ungdomarnas egen aktuella utveckling. När man förklarar att en blivande präst eller ordenssyster *frivilligt accepterar att avstå från all sexuell handling även sådana handlingar som skulle vara frivilliga och på något sätt ansvarsfulla*, har man ett "gyllene tillfälle". Genom att komma in på området *celibatärt liv "för himmelrikets skull"*, och som ett särskilt tjänande i Kyrkan, kan den unga människan utan att känna sig pressad i sitt eget liv *objektivt betrakta det frivilliga celibatet som en möjlig livsväg*. Det betyder att *kyskheten som sådan får ett ansikte och en positiv betydelse*. Det är viktigt att betona att präster och ordensmän och ordenskvinnor är lyckliga i sitt val. De skiljer sig inte från gifta personer som vill leva i samstämmighet med den kristna äktenskapsetiken i den meningen att de *i båda fallen måste lära sig att övervinna naturliga impulser* och avstå från alla frestande sammanhang.

Man är inte helgon därför att man vill bli präst eller ordensperson, men man kan bli det genom att vara det ett helt liv. Man är inte heller helgon därför att man vill gifta sig i Kyrkans gemenskap, men man har säkerligen möjlighet att bli det genom att leva efter naturens och moralens riktlinjer. I

samtliga fall är det den personliga föreningen med Jesus Kristus som blir avgörande, Han som är vägen, sanningen och livet.

En annan fråga som föräldrar och uppfostrare måste förbereda sig på är de "samkönade äktenskapen" som kommer att bli lagliga i allt fler länder, samtidigt som de kommer att bekämpas med skrämmande metoder i andra.

Också samkönade "äktenskap", precis som samboendet utan äktenskap, är en spegelbild av det teknologiserade och urbaniserade mänskliga samhället där familjerelationer förlorar sin ekonomiska och juridiska tyngd men fortlever som "traditioner". Alla kyrkliga förklaringar som talar om naturlagen och biblisk moral förkastas av gaysamhällets tillskyndare. Föräldrar kan alltså inte undandra sig sin plikt att föra samtal om denna fråga, när behovet visar sig.

Föräldrar är ofta inte så insatta i kyrklig argumentation att de tror sig kunna ge tillfredsställande svar på de ungas frågor. Men föräldrar vet mer än sina barn om familjerelationers betydelse och om barnomsorg och till slut de alltid viktiga arvsfrågorna. Kanske är det på familjens "hemmaplan" man bäst tar sig an denna framtida allvarliga utmaning. Framtiden lär inte låta frågan vila i frid. I alla verkligt viktiga uppfostringsfrågor är det Kristi egna ord som ger den verkliga ledningen. I dag (14:e söndagen under året, årgång A) hjälper oss Frälsaren som vår ende Lärare när han säger: "Ta på er mitt ok och lär av mig som har ett milt och ödmjukt hjärta så skall ni finna vila för er själ"(Matt 11: 29).

En viktig fråga för unga, som de kanske inte vågar ställa till föräldrarna är frågan om "lust" – att ha "lust" i sexuell mening. Det är viktigt av psykologiska skäl först, av andliga och moraliska skäl sedan, att förklara för de unga att det inte är "lusten" som är otillåten och "okristlig" utan det är den okloka och ansvarslösa "lusten" som man måste varna för, eftersom den kan leda till konsekvenser som inte går att förändra eller återkalla.

Talade inte Abrahams Sara om sin "lust", jo, men det var *i äktenskapet* med Abraham. "Skulle jag nu upptändas av lusta nu när jag är vissnad och min man är gammal" (1 Mos 18:12), säger hon när de tre änglarna bebådar en födelse i hennes höga ålder, löftets barn, Isak. Allt som sägs i Bibeln är inte moraliskt godtagbart, här finns alla synder beskrivna men inte godtagna utan med konsekvenser. Men lust är naturens lag och tjänar ett syfte, därför är

den god men måste finna sin rätta plats i ett ansvarstagande, som vi kallar äktenskap.

Låt oss försöka komma till en slutsats: det måste alltid vara OK att bära *oket*, att ta ansvaret på sig, därför att Kristus går före med korset. Att göra vad lagen föreskriver, till exempel att hålla söndagsbudet troget, leder oss till det eviga livet och ger oss "ett milt och ödmjukt hjärta", om vi bara vill vara trogna i allt, särskilt i frågan om det kristna äktenskapet.

Lagen om äktenskapet och sexualiteten i äktenskapet mellan en man och en kvinna är aldrig omöjlig att hålla. Gud kan aldrig begära mer av sina älskade mänskliga varelser, än de har förmåga att förverkliga. Amen.

Omslag baksida

Vad vill antologin föreslå sina läsare ?

Den här antologin av texter om äktenskapet analyserar, som det också sägs i förordet, äktenskapets väsen och natur men vill också erbjuda ett resonemang om kristna makars skyldighet mot Skaparen att försöka ha barn men också om skälen för och emot att ha ett större eller mindre antal barn i familjen. Ett kapitel förklarar varför den sexuella avhållsamheten inte är identiskt med kyskhetens dygd och på vilket sätt denna dygd kan samverka med andra själsliga dygder som steg för steg drar människan in i ett sakramentalt mysterium. Texterna talar om uppfostran till kristen äktenskapssyn i den offentliga skolan och i hemmet och om äktenskapet som en verklig kallelse från Gud.

Äktenskapet leder i allmänhet till familjegemenskap som fungerar som en fortlöpande skola i livskunskap. Här är Gud närvarande och verksam. De gifta paren växer genom ofrånkomliga prövningar till en meningsfullhet de inte helt kunnat förutse den gång de samtyckte till kärlekens alla rättigheter och skyldigheter. De översatta texterna är skrivna av personer med djup insikt i Kyrkans undervisning och lång pastoral erfarenhet. En del av texterna skulle inte ha kunnat skrivas utan djup erfarenhet av det äktenskapliga livet. De talar om äktenskapets verkliga mysterium, dess skönhet och befriande moraliska intimitet.